

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Finanční gramotnost a připravenost mladých lidí při
odchodu z dětského domova**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Irena Zůbková

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Benešová, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Finanční gramotnost a připravenost mladých lidí při odchodu z dětského domova*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2.8.2021

.....

Irena Zůbková

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Veronice Benešové, Ph.D. za odborné vedení, věnovaný čas a lidskost nejen při psaní této bakalářské práce, ale po celou dobu studia.

Také děkuji všem dotazovaným mladým lidem za jejich čas a zkušenosti, které se mnou sdíleli. Zároveň chci poděkovat svému partnerovi, dětem a rodině za trpělivost a podporu během studia a Bc. Vendule Míškové, která mi byla oporou během psaní závěrečné práce.

Finanční gramotnost a připravenost mladých lidí při odchodu z dětského domova

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje tématu finanční gramotnosti a připravenosti na samostatný život mladých dospělých z dětských domovů a jejich vrstevníků, kteří vyrůstají v rodinném prostředí. Cílem práce je srovnání finanční gramotnosti obou skupin.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou vymezeny pojmy ústavní výchova a dětský domov, včetně jeho funkcí se zaměřením na oblast financí. Dále definuji finanční gramotnost, a především pojmy úvěry (se zaměřením na krátkodobé a střednědobé úvěry), jejich splácení a rizika, která mohou mít negativní dopad do života dospělého člověka. Další část tvoří popis finančního vzdělávání v jednotlivých typech škol, které podstupují děti z rodin i dětských domovů.

V praktické části byla použita kvalitativní strategie výzkumu, metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný soubor tvoří 10 komunikačních partnerů ve věku 18 – 20 let. Jedná se o 5 osob z dětského domova a 5 osob vyrůstajících v rodinách. Výzkumné otázky byly zaměřeny na úroveň finanční gramotnosti, práci s osobním rozpočtem, příjmy a výdaje, názory na úvěrování. Část otázek je orientována na posouzení vlivu dětského domova a rodinného prostředí na finanční rozhodování mladých dospělých.

Práce by mohla být přínosná v novém úhlu pohledu při srovnání finanční gramotnosti mladých lidí z dětských domovů a jejich vrstevníků vyrůstajících v rodinách. Může také pomoci se zaměřením přípravy na samostatný život pro pracovníky dětských domovů a sociální pracovníky, kteří se v rámci poradenství mohou setkat s klienty vyžadující pomoc s finančními záležitostmi.

Klíčová slova

Finanční gramotnost; finanční vzdělávání; úvěry; dětský domov; připravenost na život

Financial Literacy and Readiness of Young People to Leave the Children's Home

Abstract

The Bachelor Thesis deals with the topic of financial literacy and readiness for independent living of young adults leaving children's homes and their peers growing up in families. The aim of the thesis is the comparison of these two groups.

The thesis is divided into theoretical and practical parts. The first one defines terms of institutional education and children's home, including their functions in the area of financial education. In addition, the theoretical part defines the term financial literacy, mainly the terms loans (focusing on short and medium term loans), their payments and risks that might have impact on the life of an adult. Another part comprises the description of financial education in various types of schools that children from children's homes as well as children with family background undertake.

In the practical part there were used the following methods: qualitative research, questioning and semi-structured interview. There were involved 10 communication partners at the age from 18 to 20; half of them young adults from children's homes and the other half young adults with family background. The research questions focused on the level of financial literacy, personal budgeting abilities, income and expenses, opinions on loans. A part of the questions dealt with assessing the influence of children's home and family background on financial literacy of young adults.

The thesis could be beneficial as it introduces a new view on the comparison of financial literacy of young adults from children's homes and their peers growing up in families. Moreover, it can provide useful information for employees of children's homes and other social workers who meet clients in need of help in the area of financial matters and thus it can improve the preparation of young adults leaving children's homes for their independent life.

Key words

Financial literacy; financial education; loans; children's home; readiness for life

Obsah

Úvod.....	8
1 Ústavní výchova	9
1.1 Charakteristika ústavní výchovy.....	9
1.2 Zařízení ústavní výchovy.....	9
1.3 Dětský domov	10
1.3.1 Účel dětského domova s ohledem na finanční zabezpečení	10
1.3.2 Odchod mladých lidí z dětského domova.....	11
1.3.3 Problémy při odchodu mladých lidí z dětského domova.....	13
2 Finanční gramotnost	15
2.1 Pojmy	15
2.1.1 Finanční gramotnost	15
2.1.2 Rozpočet domácnosti	15
2.1.3 Úvěr	16
2.1.4 Dluhová past	17
2.1.5 Předlužení	17
2.1.6 Nesplácení úvěru.....	17
2.1.7 Řešení zadlužení	18
2.2 Měření finanční gramotnosti.....	18
2.3 Finanční vzdělávání ve školách a mimo ně	19
2.3.1 Národní strategie finančního vzdělávání	20
2.3.2 Standard finanční gramotnosti	21
2.3.3 Základní škola a finanční vzdělávání.....	22
2.3.4 Střední škola a finanční gramotnost.....	23
2.4 Rizika spojená s finanční gramotností a sociální oblastí	24
2.5 Specifika spojená s finanční gramotností v dětských domovech	25
3 Cíl práce a výzkumné otázky.....	27

3.1	Cíl práce.....	27
3.2	Výzkumné otázky	27
4	Metodika výzkumu	28
4.1	Použité metody a techniky sběru dat	28
4.2	Výzkumný soubor.....	28
4.3	Realizace výzkumu	29
4.4	Vyhodnocování dat.....	29
4.5	Etika výzkumu	29
5	Výsledky výzkumného šetření.....	31
5.1	Charakteristika komunikačních partnerů	31
5.2	Výsledky výzkumu	31
6	Diskuse.....	44
7	Závěr	50
8	Seznam literatury	52
9	Seznam tabulek a příloh.....	58
10	Přílohy.....	59
11	Seznam zkratk.....	61

Úvod

Finanční vzdělávání dětí i dospělých je v poslední době velmi diskutované téma. Pouze člověk finančně gramotný se dokáže rozhodovat ekonomicky zodpovědně tak, aby se vyvaroval negativních dopadů do svého budoucího života. Dostatečná úroveň finanční gramotnosti má pozitivní vliv na fungování celé společnosti.

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem „Finanční gramotnosti a připravenosti mladých lidí při odchodu z dětského domova“. K tomuto tématu mám blízko díky svému zaměstnání v bankovníctví. Při odborné praxi během studia jsem měla možnost nahlédnout do fungování dětského domova a zaujalo mě propojení těchto dvou oblastí.

Přechod z dětského domova do běžného života je pro mladé lidi těžký. Ze dne na den, kdy dětský domov zařídí vše potřebné, přichází běžný život a s ním platby za nájemné, energie, jídlo, oblečení. V rámci školní docházky děti z dětských domovů absolvují stejné vzdělání finanční gramotnosti jako jejich vrstevníci z rodin. Rozdíl pak přichází v možnosti vyzkoušet si v praxi nabyté vědomosti v zázemí rodiny nebo dětského domova.

Cílem bakalářské práce je srovnání finanční gramotnosti a připravenosti mladých lidí při odchodu z dětského domova se stejnou věkovou skupinou vyrůstající v rodinách. Mladým člověkem pro účel této bakalářské práce udávám osobu ve věku 18 – 20 let, tzn. těsně před opuštěním dětského domova (v závislosti na typu vzdělávání, které absoluuje).

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou vymezeny pojmy ústavní výchovy a dětského domova, včetně jeho funkcí se zaměřením na oblast financí. Dále definuji finanční gramotnost, a především pojmy úvěry (se zaměřením na krátkodobé a střednědobé úvěry), jejich splácení a rizika, která mohou mít negativní dopad do života dospělého člověka. Poté popisuji, jak funguje finanční vzdělávání v jednotlivých typech škol, které podstupují děti z rodin i dětských domovů. V praktické části se prostřednictvím kvalitativního výzkumu, s využitím techniky polostrukturovaného rozhovoru, pokusím zjistit, jak jsou mladí lidé finančně gramotní z pohledu vstupu do samostatného života a zda jsou rozdíly mezi lidmi, kteří vyrůstají v dětském domově nebo v rodině.

1 Ústavní výchova

1.1 Charakteristika ústavní výchovy

Ústavní výchovu navrhuje orgán sociálně-právní ochrany dětí a schvaluje soud. Přistupuje se k ní v případě neschopnosti nebo neochoty rodiny pečovat o dítě. Soud se vždy snaží před rozhodnutím zvážit možnost náhradní rodinné péče nebo péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen Zákon č. 89/2012 Sb.), může být ústavní výchova nařízena nejdéle na dobu 3 let. Trvání ústavní výchovy lze před uplynutím této lhůty prodloužit, pokud důvody pro její nařízení trvají, ovšem opět nejdéle na 3 roky. Jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy pominou, soud ji neprodleně zruší a stanoví, komu bude dítě svěřeno do péče. Povinností soudu je nejméně jednou za 6 měsíců přezkoumat trvání důvodů pro nařízení ústavní péče, případně zda je možné dítěti zajistit náhradní rodinnou péči. (Zákon č. 89/2012 Sb.)

Matoušek (2016) uvádí, že je tato forma péče v České republice nadužívána ve srovnání s vyspělými zeměmi.

1.2 Zařízení ústavní výchovy

Zařízení ústavní výchovy jsou dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen Zákon č. 109/2002 Sb.):

- diagnostický ústav,
- dětský domov,
- dětský domov se školou,
- výchovný ústav.

Jejich účelem je zajištění náhradní výchovné péče, výchovy a vzdělávání dětem ve věku od 3 do 18 let. Zařízení mohou na základě žádosti poskytovat zaopatření nezaopatřené zletilé osobě po ukončení ústavní výchovy, pokud se připravuje na budoucí povolání, nejpozději do 26 let, na základě smlouvy uzavřené mezi touto osobou a zařízením. (Zákon č. 109/2002 Sb.)

1.3 Dětský domov

Matoušek (2016) popisuje dětský domov jako zařízení pro děti, které rodinu nemají, případně se o ně není rodina schopná nebo ochotná postarat, a proto v ní nemohou vyrůstat. Folda (2009) doplňuje, že jsou do dětských domovů umisťovány děti, které nemají závažné poruchy chování. Dětské domovy patří pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), pracuje v nich multidisciplinární tým, kde jsou pedagogové, vychovatelé i sociální pracovníci obvykle podřízeni vedoucímu pedagogovi (Matoušek, 2016).

Ve školním roce 2020/2021 bylo v dětských domovech umístěno celkem 4 303 dětí (Dětské domovy – počet dětí a mládeže – podle území, © 2021). Za stejné období bylo z dětských domovů trvale propuštěno 808 dětí (Dětské domovy – přijetí a odchody dětí a mládeže – podle území, © 2021). Podle statistického informačního systému MŠMT disponují dětské domovy 250 cvičnými byty s 1 544 lůžky (Dětské domovy – počet zařízení, prostorové podmínky, skupiny – podle území, © 2021).

Dětem je v dětských domovech poskytována péče v rodinných skupinách, které mají nahradit běžnou rodičovskou péči (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, © 2018 – 2019). V dětských domovech je v České republice 612 rodinných skupin (Dětské domovy – počet zařízení, prostorové podmínky, skupiny – podle území, © 2021).

1.3.1 Účel dětského domova s ohledem na finanční zabezpečení

Účel dětského domova definuje zákon č. 109/2002 Sb. jako zajištění péče o děti s nařízenou ústavní výchovou bez závažných poruch vzdělání, které se vzdělávají ve školách a ty nejsou součástí dětského domova.

Dětem a nezaopatřeným osobám poskytují dětské domovy plné zaopatření, které zahrnuje:

- a) stravování, ubytování a ošacení,*
- b) učební potřeby a pomůcky,*
- c) úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,*
- d) úhrada nákladů na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyly zdravotní služby vyžádány zákonnými zástupci dítěte,*

- e) kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,*
- f) úhrada nákladů na dopravu do sídla školy (zákon č. 109/2002 Sb.).*

Dále jim podle zákona č. 109/2002 Sb. mohou být placeny volnočasové aktivity, potřeby pro využívání volného času, soutěže, rekreace a doprava k osobám odpovědným za výchovu.

Kapesné je určeno Nařízením vlády č. 460/2013 Sb., o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy (dále jen Nařízení vlády č. 460/2013 Sb.). Měsíční výše kapesného je určena podle věku:

- a) 40 až 60 Kč, jde-li o dítě do 6 let věku,*
- b) 120 až 180 Kč, jde-li o dítě od 6 do 10 let věku,*
- c) 200 až 300 Kč, jde-li o dítě od 10 do 15 let věku,*
- d) 300 až 450 Kč, jde-li o dítě od 15 let nebo nezaopatřenou osobu (Nařízení vlády č. 460/2013 Sb.).*

Kapesné může být v souladu se zákonem č. 109/2002 Sb. sníženo za porušení povinností dítě nebo zvýšeno za projevené úsilí a výsledky při plnění povinností.

Při odchodu z dětského domova získá mladý člověk věcnou pomoc nebo peněžitý příspěvek nejvýše 25 000 Kč (Nařízení vlády č. 460/2013 Sb.). Jednorázové finanční dávky, které mohou obdržet, ovšem nejsou dostatečně vysoké pro vstup do samostatného života (Folda, 2009).

1.3.2 Odchod mladých lidí z dětského domova

Odchod dětí z dětského domova do samostatného života je velkou zkouškou, na kterou má být dítě připravováno průběžně od přijetí do tohoto zařízení (Běhounková, 2012). Matoušek (2016) uvádí přechod mladých lidí do neústavního prostředí jako problém z důvodu limitované podpory ze strany státních orgánů po opuštění ústavní výchovy. Pomoci se snaží především neziskové organizace (Folda, 2009).

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních (dále jen Vyhláška č. 438/2006 Sb.) umožňuje v rámci přípravy na budoucí samostatný život umístit děti starší 16 let do

samostatných bytových jednotek, které zřizuje dětský domov. V těch mohou žít mladí lidé připravující se na odchod z dětského domova maximálně ve tříčlenných skupinách. Podmínky pro umístění do bytových jednotek stanovuje vnitřní řád dětského domova. (Vyhláška 438/2006 Sb.)

Pokud je mladý člověk ubytován na základě smlouvy ve cvičném bytě, pravidla a účast na chodu zařízení je upravena tak, aby podporovala jejich samostatný život (Myšková et al., 2018).

Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě (Quality4Children, Q4C) uvádí jako jeden z bodů potřebu připravovat dítě v každém věku průběžně na samostatný život. Zároveň musí být v každém okamžiku možnost návratu dítěte do biologické rodiny. Příprava na samostatný život zahrnuje kromě osobnostního rozvoje také zacházení s penězi, zapojení se do sociální sítě a orientaci v právních záležitostech. (Běhounková, 2012)

Myšková et al. (2018) uvádí jako jednu z hodnot, na kterou se zaměřují Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče (dále jen Metodický pokyn MŠMT), dítě na cestě k dospělosti – zde je potřeba rozvíjet kompetence nutné pro samostatný život a podpůrné aktivity zařízení při odchodu z ústavní péče. Standardy jsou členěny do tematických oblastí. Odchodu dítěte z dětského domova se dotýká oblast Průběh péče a návazné služby. Dítěti je po celou dobu poskytována péče s ohledem na jeho potřeby a zájmy, individuální podpora, vzdělávání a výchova pro přípravu na samostatný život. Děti se také podílí na rozhodování o důležitých věcech týkajících se jejich života. Do přípravy na samostatný život patří odpovědnost za své povinnosti, podpora ve správě financí, orientace v právních záležitostech a finančních produktech. (Myšková et al., 2018)

Metodický pokyn MŠMT stanovuje, že je člověk, který opouští dětský domov, připravován především v oblastech *vzdělávání, zaměstnání, ubytování, správa financí a možnost finanční podpory (např. sociální dávky), jednání s úřady, péče o zdraví, přístup ke zdravotním službám a službám dalších potřebných specialistů, udržení sociálních kontaktů, vytváření nové sítě podpory a poradenství atd.* (Myšková et al., 2018, s. 44). Zároveň uvádí, že mladí lidé při odchodu obdrží seznam kontaktních míst a osob, kam je možné se obrátit při krizové situaci. Jedná se o pokyn, který neudává jednotlivé

výchovné metody a postupy. Zařízení si mohou zvolit, jak rozvíjet vlastní přístup péče o děti. (Myšková et al., 2018)

Ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí se poskytuje osobě opouštějící dětský domov poradenská pomoc k zajištění bydlení a práci a také má možnost využít poradenskou pomoc při složitých životních situacích (Folda, 2009). Folda (2009) dále uvádí, že je ředitel dětského domova povinen umožnit mladému člověku, který odchází ze zařízení z důvodu zletilosti, jednání se sociálním kurátorem.

Mladí dospělí mají možnost využít při odchodu z dětského domova domy na půl cesty. Jedná se o pobytovou službu pro osoby do 26 let, které opouštějí ústavní zařízení po dosažení zletilosti. Kromě poskytování ubytování tato sociální služba nabízí sociálně terapeutické činnosti, kontakty s okolím, pomoc při uplatňování práv. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

1.3.3 Problémy při odchodu mladých lidí z dětského domova

Běhounková (2012) srovnává odchod mladého člověka z dětského domova a rodiny – v ní se mladý dospělý připravuje průběžně a neorganizovaně. K osamostatnění dochází postupně s podporou rodiny (Běhounková, 2012).

Folda (2009) mezi aspekty znevýhodnění mladých lidí odcházejících z dětského domova uvádí:

- sociální izolaci, nepřípravenost,
- nesamostatnost, neschopnost postarat se o sebe,
- ztráta ekonomické a sociální jistoty, kterou dětský domov poskytuje,
- absence finanční, sociální a emocionální podpory,
- nedostatek reálné představy o životě mimo dětský domov,
- základní existenční problémy a problémy v partnerských vztazích (z důvodu nedostatečného zázemí rodiny),
- nemají oporu v člověku, pro kterého by se snažili něčeho dosáhnout,
- nemají dostatečné vzdělání a osvojené pracovní návyky,
- mají problémy ve vztazích i se spolubydlícími, neumějí běžně komunikovat.

Jako nejproblematictější oblasti odborníci uvádí sociální nepřípravenost (problémy se zajištěním a udržením zaměstnání, nižší vzdělání, chybějící samostatnost), ekonomickou nepřípravenost a absenci emocionální podpory (spolu s chybějící

ochranou před biologickou rodinou nebo partou) (Běhounková, 2012). S tím souvisí tzv. hospitalismus, což Matoušek (2016) popisuje jako stav, kdy si osoba zvykne na výchovné ústavní prostředí natolik, že dochází k oslabování sociálních dovedností pro život mimo ústav.

Běhounková (2012) uvádí jako riziko při odchodu z dětského domova také možný návrat do původní rodiny, která nebyla ve většině případů sanována.

Stát při odchodu z dětského domova neposkytuje dostatečnou systematickou pomoc. Tu se snaží nabídnout neziskové organizace, které mimo odborné poradenství nabízí služby doprovázení, ubytování, přímé zaopatření, tréninky dovedností a podporu, finanční pomoc (Folda, 2009).

2 Finanční gramotnost

2.1 Pojmy

2.1.1 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování (Ministerstvo financí České republiky, 2020b).

Finanční gramotnost představuje nejen povědomí o jednotlivých pojmech ekonomiky a oblasti financí, ale také chápání těchto termínů jako součást vlastního života. Tyto znalosti také ovlivňují ekonomické chování člověka, jeho rozhodování a jednání (Bertl, 2017).

Správa osobních financí zahrnuje tři složky – peněžní (správa hotovostních a bezhotovostních peněz a k nim určených nástrojů, např. běžný účet), cenovou (porozumění cenovým mechanismům, inflaci, cenám finančních nástrojů, úrokových sazeb) a rozpočtovou gramotnost (správa rozpočtu, rozhodování o finančních záležitostech, orientace na trhu finančních produktů) (Nováková, Sobotka, 2011). K těm Nováková a Sobotka (2011) doplňují ještě klíčové kompetence – informační gramotnost v rámci finanční gramotnosti, ochranu spotřebitele a právní gramotnost.

2.1.2 Rozpočet domácnosti

Rozpočet domácnosti vznikne porovnáním příjmů a výdajů členů domácnosti. Rozpočet je vhodné sestavit, abychom měli přehled, odkud příjmy máme, ale především na jaké statky je vynakládáme. Slouží ke zjištění, jestli pokryjeme svými příjmy veškeré výdaje. (Rod et al., 2014)

Rozlišujeme přebytek rozpočtu (příjmy jsou větší než výdaje), schodek rozpočtu (výdaje jsou vyšší než příjmy) nebo může být rozpočet vyrovnaný (Nováková, Sobotka, 2011). Při přebytkovém rozpočtu můžeme spořit, při schodkovém rozpočtu je potřeba snížit výdaje nebo zvýšit příjmy (Rod et al., 2014). Rod et al. (2014) popisuje v případě schodkového rozpočtu nutnost seřadit svoje potřeby od nezbytných po zbytné a ty omezit.

2.1.3 Úvěr

Úvěr je finanční produkt, kdy věřitel půjčuje peníze dlužníkovi (tj. osobě, která si úvěr vzala a má povinnost jej splatit) na základě smluvního vztahu. Slouží k nákupu věcí, na které nemáme naspořené peníze. Odměnou věřiteli za to, že nám finanční prostředky půjčí, je úrok. (Rod et al., 2014)

Úvěry poskytují bankovní i nebankovní společnosti (Nováková, Sobotka, 2011). Nováková a Sobotka (2011) rozdělují úvěry podle jeho délky na krátkodobé (do 1 roku), střednědobé (do 4 až 5 let) a dlouhodobé (nad 4 až 5 let, např. hypotéka).

Úvěry mohou být spotřebitelské (záleží pouze na dlužníkovi, na co finanční prostředky použije), hypotéky a úvěry ze stavebního spoření (využití je možné pouze na bydlení), povolený debet (možnost čerpat finanční prostředky na běžném účtu do mínusu), kreditní karta (možnost vybírat půjčené peníze prostřednictvím karty) (Bertl, 2017). Bertl (2017) dále uvádí, že se typy úvěrů liší úrokovou sazbou a požadovaným zajištěním ze strany financující společnosti.

Nebankovní společnosti, které úvěry nabízejí, často dostatečně nekontrolují, zda budeme úvěr schopni splácet. Na rozdíl od bank nepožadují potvrzení o příjmu, doklady ze zaměstnání. Cílem banky je úvěr splácený, cílem nebankovní společnosti úvěr nesplácený, který pak mohou prodat vymahačským firmám. (Bertl, 2017)

Některé společnosti také namísto dokladů o příjmech požadují několikanásobně hodnotnější zajištění úvěru. Spoléhají na to, že úvěr nebude splácen a oni získají věci ze zajištění, kterým jim propadnou do vlastnictví. (Nováková, Sobotka, 2011)

Klínský et al. (2020) rozlišuje úvěry vhodné (dobré) a nevhodné (špatné). Dělení je na základě naší potřeby využití peněz z úvěru, schopnosti splácet, podmínek úvěru a zohlednění hodnoty majetku, který za finanční prostředky získáme v době splácení i po doplacení úvěru. (Klínský et al., 2020)

Splátkový prodej je jednou z variant spotřebitelského úvěru. Jedná se o prodej věcí formou úvěru. Při jeho uzavření se nestáváme dlužníky banky, ale prodejce zboží nebo nebankovní společnosti. U tohoto typu úvěru je nutné ověřit, kolik skutečně za kupovanou věc zaplatíme. A zároveň si odpovědět na otázku, zda ji za daných podmínek opravdu potřebujeme. (Bertl, 2017)

2.1.4 Dluhová past

Jedná se o nebezpečnou situaci, kdy dlužník nezvládá splácet své závazky. Proto si bere novou půjčku, kterou splatí tu stávající. Tím splácení úvěrů ovšem pouze odkládá a více se zadlužuje kvůli úrokům z další půjčky. V případě, že se nezlepší jeho finanční situace tak, aby mohl začít splácet, dostane se k soudu a často přichází o svůj majetek exekucí. (Nováková, Sobotka, 2011)

Křenková et al. (2012) k tomu dodává, že se klient stává postupem času nedůvěryhodným, banky mu nejsou ochotné již dále půjčovat, a tak se uchyluje k nebankovním společnostem. Snaží si půjčit od kohokoli bez ohledu na podmínky.

2.1.5 Předlužení

Předlužení je stav, kdy dlužník není schopen plnit své finanční závazky vůči věřitelům ze svého měsíčního příjmu po odečtení všech nákladů (Klínský et al., 2020). Nováková a Sobotka (2011) doplňují, že se předlužení týká především sociálně znevýhodněných a nemajetných jedinců s nízkou finanční gramotností. Předlužení může způsobovat sociální vylučování z běžného života většinové společnosti. Začlenění zpět je následně velmi obtížné (Nováková, Sobotka, 2011).

2.1.6 Nesplácení úvěru

Jestliže dlužník nehradí své splátky včas, věřitel je začne vymáhat. Obvykle v těchto krocích:

- upomínky – věřitel se snaží dlužníka kontaktovat, zároveň účtuje sankční poplatky a úroky. Situace je v této fázi ještě řešitelná bez dalších větších výdajů.
- Vymáhání nesplaceného dluhu – jestliže dluh není splácen po zaslání upomínek, dluh se navyšuje o náklady vymáhání. U zajištěných úvěrů propadne majetek, případně se věřitel obrací na ručitele s žádostí o splacení. U nezajištěných dluhů se závazek předává vymáhacím agenturám.
- Soudní nařízení – tím může dlužník dosáhnout odkladu placení, ale v hlavním líčení je dlužníkovi nařízeno dluh zaplatit.
- Exekuce – pokud není dluh po soudním nařízení zaplacen, soud vydá nařízení exekuce. To znamená, že přijdeme o náš majetek a dluh naroste o náklady na výkon exekuce. Ta je možná exekucí majetku nebo exekucí příjmů. (Klínský et al., 2020)

2.1.7 Řešení zadlužení

Klínský et al. (2020) radí postupovat v těchto krocích:

- sepsat si své dluhy,
- rozdělit je podle důležitosti,
- sestavit si rodinný rozpočet,
- jednat s věřiteli – domluvit se na odkladu splátek, refinancovat úvěry,
- hledat další příjmy.

Pokud se nám zadlužení nepodaří vyřešit výše uvedeným způsobem, můžeme přistoupit k oddlužení. To je možné pouze za splnění přísných podmínek po dobu 3 nebo 5 let. Pokud dlužník řádně plní podmínky a dodržuje splátkový kalendář, po této době je osvobozen od zaplacení zbylých závazků. (Nováková, Sobotka, 2011)

Pomoc v řešení se zadlužením poskytují také dluhové poradny, na které je možné se obrátit, např. Dluhová poradna Člověka v tísní (Klínský et al., 2020).

2.2 Měření finanční gramotnosti

Na jaře 2012 se uskutečnilo mezinárodní šetření PISA 2012 v oblasti finanční gramotnosti. Výsledky byly zveřejněny v dubnu 2014 Českou školní inspekcí, která mezinárodní šetření v České republice garantuje a realizuje. Šetření se zúčastnilo 18 zemí, kromě České republiky například Nový Zéland, Spojené státy americké, Chorvatsko, Francie, Itálie, Slovensko, Polsko aj. Výsledky českých žáků jsou srovnatelné s žáky Polska a Nového Zélandu, umístili se mezi 7 nejúspěšnějšími zeměmi. (Česká školní inspekce, 2020)

Belás et al. (2016) zkoumal úroveň finanční gramotnosti studentů v České republice a na Slovensku. Poukazuje na to, že studenti nejsou adekvátně motivováni k aktivnímu zapojení a navrhuje lepší aplikační dovednosti studentů. Studenti v České republice měli velmi nízké znalosti ohledně úspor (správné odpovědi v 21,33 % případů) a průměrné výsledky u spotřebitelských úvěrů (podíl správných odpovědí 61,33 %). (Belás et al., 2016)

V rámci dotazníkového šetření Bertl (2012) zjistil, že se většina respondentů obává témat z oblasti financí, což má za důsledek neracionální jednání – vliv různých tlaků, např. nestandardní reklamy, ovlivnění nepoctivými obchodními zástupci a prodejci.

Podle měření finanční gramotnosti mezi dospělou populací v roce 2015 se 64 % osob při finančním rozhodování chová nezodpovědně. Přitom dostatečná úroveň finanční gramotnosti má pozitivní dopad do domácností, finančního trhu, ekonomiky i státu. Finančně gramotní lidé se v oblasti financí chovají zodpovědněji, využívají rozumně bankovní produkty, nedostávají se do dluhových pastí, exekucí a insolvenčních řízení a snižuje se tak počet lidí, kteří jsou závislí na finančních dávkách. (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2019)

Mezinárodní síť Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD) pro finanční vzdělávání vytvořila dotazník pro srovnatelné měření finanční gramotnosti, který je možné použít v různých zemích, a zohledňuje znalosti, chování a postoje související s osobními financemi (Atkinson, Messy, 2011). Na základě mikrodat OECD, které jsou srovnatelné napříč zeměmi, zjistil Cupák et al. (2018), že jsou ve východoevropských zemích minimální rozdíly ve finanční gramotnosti mezi ženami a muži. V zemích západní Evropy jsou velké genderové rozdíly (Cupák et al., 2018).

Oproti tomu mladí lidé ve věku 18 – 29 let mají nižší skóre finanční gramotnosti než zbytek dospělé populace. Kromě nižších znalostí vykazují také méně obezřetné chování ve finančních záležitostech. (OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy, 2020)

Při měření finanční gramotnosti v roce 2020 byl zjištěn pozitivní trend ve zvyšování ekonomické zodpovědnosti – v tomto roce byla nízká ekonomická zodpovědnost u 31 % osob. Stejně jako v roce 2015 jde především o mladé lidi do 29 let, studenty a osoby se základním vzděláním. Dochází ovšem ke stagnaci ve finančních znalostech, základních početních dovednostech a orientacích v úvěrových pojmech. (Finanční gramotnost 2020, 2020)

2.3 Finanční vzdělávání ve školách a mimo ně

Hlavním koordinátorem za oblast finančního vzdělávání je Ministerstvo financí (dále jen MF), které řídí Pracovní skupinu pro finanční vzdělávání (dále jen PSFV) (Ministerstvo financí České republiky, 2020a).

Strategie finančního vzdělávání byla vydána MF v roce 2007. Tím došlo k zapojení finanční gramotnosti do povinné výuky – na středních školách v roce 2009 a na základních školách v roce 2013. Jednou z prvních zemí, kde byla zavedena povinná

výuka finanční gramotnosti, byla právě Česká republika. Ta se stala také zakládajícím členem Mezinárodní sítě finančního vzdělávání (International Network on Financial Education (OECD/INFE)). (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2019)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) (dále jen zákon č. 561/2004 Sb.) definuje rámcové vzdělávací programy (dále RVP) – v nich jsou stanoveny zásady pro školní vzdělávací programy – cíle, formy, délka a povinný obsah vzdělávání. RVP jsou založeny na nejnovějších poznatcích vědních disciplín, pedagogiky a psychologie, které mají být promítnuty do vzdělávání. Obsah RVP je závazný pro školní vzdělávací programy, které vydává ředitel školy.

Bostan (2020) na základě analýzy finančního vzdělávání v zemích východní Evropy, které jsou členy Evropské unie (Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko), uvádí, že Česká republika je zemí s největší strategií na zvýšení úrovně finančního vzdělávání obyvatel.

2.3.1 Národní strategie finančního vzdělávání

Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 (2019), dále jen NSFV, byla schválena vládou dne 13. ledna 2020 a nahrazuje Národní strategii finančního vzdělávání z roku 2010. Strategie je postavena na počátečním vzdělávání žáků ve školách, které zajišťuje stát, a následném vzdělávání dospělých zajišťované státem a soukromým sektorem. (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2019)

Cílem je dosažení dostatečného stupně finanční gramotnosti celé populace, ovšem z hlediska kapacit není možné finanční vzdělávání zacílit na všechny obyvatele České republiky. NSFV proto určuje prioritní cílové skupiny finančního vzdělávání:

- studenti základních a středních škol,
- nezaměstnaní registrovaní na Úřadu práce (ÚP),
- lidé pobírající pomoc v hmotné nouzi,
- senioři.

Tyto skupiny byly určeny jako osoby vyžadující finanční vzdělání s ohledem na svoji zranitelnost a nízkou finanční gramotnost. Vzhledem k vymezení skupin je nutné vzdělávat také současné a budoucí pedagogy a zaměstnance pracující s cílovými skupinami (sociální pracovníky, zaměstnance ÚP, zaměstnance Probační a mediální

služby apod.). Jejich vzdělávání má kladný vliv na osoby z cílových skupin, se kterými pracují. (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2019)

NSFV také určuje odpovědnost a role subjektů finančního vzdělávání, které vzájemně spolupracují. Plnění cílů pomáhá PSFV, jejímiž členy jsou *relevantní ministerstva a jejich podřízené orgány, Česká národní banka, Kancelář finančního arbitra, zástupci škol a dalších vzdělávacích institucí, profesní a spotřebitelská sdružení a neziskové organizace* (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2019, s. 8). Z ministerstev jsou členy Ministerstvo financí, které je zodpovědné za oblast finančního vzdělávání, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které odpovídá za RVP, Ministerstvo práce a sociálních věcí, jejíž sociální pracovníci vzdělávají klienty při sociálním poradenství, Ministerstvo vnitra, protože finanční vzdělávání působí jako prevence kriminality, a Ministerstvo spravedlnosti jako spolupracující s Probační a mediační službou a Vězeňskou službou při poskytování finančního vzdělávání osobám, se kterými pracují. Dalším ze členů je Agentura pro sociální začleňování – ta se zabývá především otázkou dluhového poradenství, řešení předlužení obyvatel, prací s osobami z vyloučených lokalit. Finanční vzdělávání zde působí také preventivně. (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2019)

2.3.2 Standard finanční gramotnosti

Jedná se o dokument, který byl zrevidován v roce 2017. Vychází z něj MŠMT při zpracování RVP. V tomto roce byly v materiálu posíleny především oblasti bezhotovostního placení, sestavení rozpočtu, porovnání finančních produktů, dlouhodobé plánování. Standard finanční gramotnosti obsahuje okruhy vzdělávání:

- nakupování a placení,
- hospodaření domácností,
- přebytek rozpočtu domácnosti,
- schodek rozpočtu domácnosti.

Jsou v něm stanoveny úrovně pro 1. a 2. stupeň základní školy a střední školy. Každá další úroveň obsahuje okruhy z nižších úrovní, které jsou postupně prohlubovány. Žáci by měli mít především přehled o svých výdajích a příjmech, žít úměrně svým možnostem, vytvářet finanční rezervy na dobu bez příjmů, půjčovat si finanční prostředky uvážlivě, splácet své dluhy včas. (Standard finanční gramotnosti, 2017)

Úroveň finanční gramotnosti, která je obsažena ve Standardech finanční gramotnosti pro střední školy, je brána za finanční vzdělání dospělého člověka (Ministerstvo financí České republiky, 2020b).

Komparativní analýzou standardů České republiky, Austrálie, Japonska a Spojeného království Ševčík a Janko (2017) zjistili, že ve srovnání se zahraničím je u nás kladen důraz na orientaci ve finančních souvislostech, ovšem jsou oslabena témata, která vedou žáky k použití finančních informací v konkrétních situacích.

2.3.3 Základní škola a finanční vzdělávání

Základní vzdělávání je stanoveno zákonem č. 561/2004 Sb. jako jediné povinné po dobu devíti školních let (nejpozději však do konce školního roku, ve kterém má žák 17. narozeniny). Těchto 9 let je rozděleno na první (1. – 5. ročník) a druhý stupeň (6. – 9. ročník). Školní docházku je možné splnit v základní škole, zahraniční škole, zahraničí nebo individuálním vzděláváním. Cílem základního vzdělávání je získat strategie učení, motivovat k celoživotnímu vzdělávání, naučit se kreativně myslet, komunikovat, spolupracovat, respektovat, řešit problémy, být zodpovědný za své chování, posilovat svoje schopnosti a na základě získaných znalostí rozhodovat o vlastním životě.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2021) dále popisuje jednotlivé kompetence, které žák získá. Jedná se o:

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problémů,
- kompetence komunikativní,
- kompetence sociální a personální,
- kompetence občanské,
- kompetence pracovní,
- kompetence digitální.

Žák by tak měl na konci základního vzdělávání umět třídit různé informace, kriticky myslet, rozhodovat se zodpovědně a uvědomovat si důsledky svých činů. Také se rozhodnout o dalším profesním vzdělávání a orientovat v základních otázkách k podnikání. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021)

Finanční vzdělávání obsahuje v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (2021) oblast Člověk a jeho svět a Člověk a společnost. Člověk a jeho svět

je jedinou oblastí, která je určena pouze pro 1. stupeň základní školy. Zahrnuje také témata člověka, rodiny, společnosti, přírody aj., navazuje na zkušenosti z rodiny a předškolního vzdělávání a předává dovednosti a znalosti pro běžný život. Cílem je umět používat peníze v reálném životě, spravovat rozpočet, zkontrolovat cenu nákupu a vrácené peníze, naučit se spořit a kdy si půjčit, jak vracet dluhy, základní informace k fungování bank. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021)

Další oblastí, kde je možné se podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (2021) setkat s finanční gramotností, je Člověk a společnost. Ta přímo navazuje na oblast Člověk a jeho svět, prohlubuje a rozšiřuje nabyté znalosti. Žáci mají umět sestavit rozpočet a měnit jej v různých životních situacích, rozlišovat jednorázové a pravidelné výdaje a příjmy, rozpoznat, které výdaje jsou nezbytné pro fungování domácnosti, pracovat s vyrovnaným, schodkovým a přebytkovým rozpočtem. Seznámí se také s bankovními produkty, úroky, investování, pojištění. Žáci chápou principy tržního hospodářství, význam daní, tvorby cen, inflace, fungování trhu. Umí rozlišit zdroje příjmů a výdajů státu, znají příklady dávek a příspěvků ze státního rozpočtu. V souvislosti s tím si uvědomují důležitost sociální péče o osoby, které ji potřebují. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021)

Poslední oblastí, ve které se Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2021) dotýká finanční gramotnosti, je Člověk a svět práce. V ní se mají žáci naučit orientovat v různých pracovních oborech, formách práce a získat poznatky a dovednosti pro vlastní uplatnění a další profesní orientaci (ať už jako zaměstnanci nebo podnikatelé). Jsou také seznámeni s možnostmi využití poradenství, pokud nejsou v hledání zaměstnání úspěšní. (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2021)

2.3.4 Střední škola a finanční gramotnost

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2020) v Rámcových vzdělávacích programech stanovuje pro střední vzdělání: RVP pro gymnázia a RVP pro střední odborné vzdělávání. Ty jsou rozdělené do soustavy oborů vzdělávání podle Nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.

Balada et al. (2007) uvádí klíčové kompetence, které žáci na gymnáziích získají. Jedná se o rozvíjení kompetencí získaných v základním vzdělávání. Jejich prohlubování je cílem také středního odborného vzdělávání (jsou obsahem každého RVP), kde jsou rozšířeny o kompetence odborné vztahující se ke studovanému oboru (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 75 – 41 – M/01 Sociální činnost, 2020).

Finanční gramotnost je obsažena v průřezovém tématu Člověk a svět práce, které je ve středním odborném vzdělávání zahrnuto ve všeobecné i odborné složce (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 29 – 51 – E/01 Potravinářská výroba, 2020).

Ekonomické vzdělávání je zpracováno tak, aby bylo využitelné pro všechny obory vzdělání. Propojení se studovanou odborností zajišťuje škola. Výsledkem mají být především praktické dovednosti žáků. Studenti se orientují v podnikání (povinnosti podnikatele vůči státu, stanovení ceny, nabídka a poptávka, náklady a výnosy, výsledky hospodaření), finančním vzdělání (platební styk, úrokové sazby, RPSN, pojištění, inflace a důsledky na obyvatele, úvěry), daních (státní rozpočet, charakteristika daní, jejich výpočty, zdravotní a sociální pojištění), marketingu a managementu. (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 75 – 41 – M/01 Sociální činnost, 2020)

Občanský vzdělávací základ se zaměřuje na osobní rodinný rozpočet, příjmy a výdaje, investice, osobní úvěrové produkty, jak se vyhnout dluhové pasti, její důsledky, řešení krizových finančních situací (Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 29 – 51 – E/01 Potravinářská výroba, 2020).

K tomu Balada et al. (2007) v RVP pro gymnázia doplňuje mikroekonomické a makroekonomické vztahy a jejich použití v praxi, využití informací k analýze ekonomik a globalizaci světové ekonomiky, věnuje se hlouběji fiskální politice, monetární politice České národní banky a sociální politice.

2.4 Rizika spojená s finanční gramotností a sociální oblastí

Nováková a Sobotka (2011) uvádí, že nedostatečné finanční vzdělání může vést k chybnému vyhodnocení a rozhodování o zdánlivě snadném zadlužení u nebankovních společností a následnému předlužení. Při chybném sestavení rozpočtu, špatném dlouhodobém plánování či nedostatku finanční rezervy se při finanční negramotnosti zvyšuje pravděpodobnost uchýlení k rychlým půjčkám. Z dlouhodobého hlediska se

ovšem nejedná často o správné řešení, protože se můžeme dostat do dluhové pasti. (Nováková, Sobotka (2011))

Osoba, která je předlužená, je podle Novákové a Sobotky (2011) ohrožena následujícími problémy:

- ohrožení exekucí majetku,
- chybí motivace legálně pracovat, část mzdy by pohltila exekuce,
- závislost na sociálních dávkách,
- vytlačování na okraj společnosti, riziko sociálně-patologických jevů a kriminality,
- ohrožení vystěhováním,
- riziko odebrání dětí do ústavní péče.

Finanční negramotnost má také dlouhodobý negativní dopad do fungování státu. Lidé s nedostatečnou finanční gramotností snižují poměr ekonomicky aktivních lidí a zvyšují počet lidí závislých na sociálních dávkách. (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2019)

Dalším aspektem neuspokojivé ekonomické situace je vznik sociálních patologií – agresivita a násilí, užívání návykových látek, patologické hráčství, kriminalita (Nováková, Sobotka (2011)). Jedním z nejzávažnějších je také suicidiální jednání. Jako nejčastější příčiny sebevražedného jednání jsou z pohledu sociálních faktorů uváděny:

- neuspokojivé sociální vztahy,
- dysfunkční rodina,
- ztráta sociálních vazeb,
- ekonomické faktory (Fischer, Škoda, 2012).

2.5 Specifika spojená s finanční gramotností v dětských domovech

Systematické finanční vzdělávání v dětských domovech není nikde zakotveno. Pouze jako oblast je uvádí Metodický pokyn MŠMT, ale metody a postupy záleží na konkrétním zařízení (Myšková et al., 2018). Přitom je na otázku finančních znalostí navázáno například i zajištění bydlení, což je jeden z důležitých bodů přípravy na odchod z dětského domova (Běhounková, 2012). Záleží tak na vychovatelkách, které ovšem často nemají dostatek prostoru na finanční přípravu dětí (Integrace dětí z dětských domovů do společnosti, 2015).

Jak uvádí výsledky měření MF Finanční gramotnost 2020 (2020), nižší úroveň finanční gramotnosti mají lidé se základním vzděláním (79 %), lidé se základními příjmy (74 %) a ekonomicky neaktivní lidé (71 %). Nízkou ekonomickou zodpovědnost, kterou Finanční gramotnost 2020 (2020) charakterizuje jako schopnost využívat dobře finanční produkty nebo se zodpovědně rozhodovat ve finančních otázkách, mají nejčastěji studující (66 %), lidé se základním vzděláním (64 %), ekonomicky neaktivní lidé (55 %) a lidé mladší 30 let (50 %). Mladí lidé, kteří opouští dětské domovy, spadají do několika těchto kategorií nižší úrovně finanční gramotnosti i ekonomické zodpovědnosti (Integrace dětí z dětských domovů do společnosti, 2015). Jsou poté častěji ohroženi riziky, která plynou z chybných rozhodnutí ve finančních záležitostech, uvedenými v kapitole 2.4. Rizika spojená s finanční gramotností a sociální oblastí.

3 Cíl práce a výzkumné otázky

3.1 Cíl práce

Cílem mé práce je srovnání finanční gramotnosti a připravenosti mladých lidí při odchodu z dětského domova se stejnou věkovou skupinou vyrůstající v rodinách.

Pro účely této práce považuji za mladého člověka osobu ve věku 18–20 let, tzn. mladé lidi před odchodem z dětského domova během přípravy na budoucí povolání.

3.2 Výzkumné otázky

- Jaká je finanční gramotnost mladých lidí při odchodu z dětského domova a těch, kteří vyrůstají v rodinách?
- Jakým způsobem jsou mladí lidé z pohledu finanční gramotnosti připravováni na samostatný život?

4 Metodika výzkumu

Ve výzkumné části bakalářské práce jsem se rozhodla použít strategii kvalitativního výzkumu, metodu dotazování a techniku polostrukturovaného rozhovoru (interview).

Předností kvalitativního výzkumu je získání podrobných dat při zkoumání jedince nebo události. Oproti tomu nevýhodou je, že znalosti nemusí být interpretovatelné na populaci. (Hendl, 2012)

4.1 Použité metody a techniky sběru dat

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila metodu dotazování, která je specifická pro sociální výzkum (Reichl, 2009). Technika výzkumu je polostrukturovaný rozhovor (interview). Miovský (2006) označuje jako interview moderovaný rozhovor, prováděný s určitým cílem a účelem. Kromě účelu a osnovy zmiňuje Hendl (2012) také velkou pružnost procesu získávání informací. Při přípravě si vytvoříme schéma, ve kterém jsou dané okruhy otázek a díky němu je možné upravovat pořadí, vynechat otázky v případě, že již byly zodpovězeny nebo je doplňovat (Miovský, 2006). Je také možné kombinovat plně strukturovanou formu otázek s dotazy, které jsou ponechány více na tazateli (Miovský, 2006). Rozhovor s návodem, jak jej nazývá Hendl a Remr (2017), zvyšuje získanou jednotu informací určením témat. Slabým místem je ovšem možnost opomenutí důležitých témat a skutečnost, že různé pohledy komunikačních partnerů zhoršují srovnatelnost (Hendl, Remr, 2017).

4.2 Výzkumný soubor

Při výběru komunikačních partnerů jsem využila metody sněhové koule (snowball). Miovský (2006) hodnotí tuto metodu jako nejčastěji používanou, protože kombinuje účelový výběr a prostý náhodný výběr. Základním požadavkem je kontakt s prvním účastníkem výzkumu (Hendl, 2012). Počáteční část účelového výběru proběhla prostřednictvím kontaktu přes instituce – oslovením dětského domova. Tím jsem získala prvního komunikačního partnera pro výzkum. Od něj jsem dostala kontakty na další kandidáty pro výzkum. Jak uvádí Miovský (2006), není pravidlem, že oslovený kandidát bude s výzkumem souhlasit. Definitivní podoba sněhové koule se proto mění v průběhu výzkumu až do dosažení teoretické saturace (Miovský, 2006). Reichl (2009) ji popisuje jako fázi, kdy se výzkumník již nedozvídá další nové skutečnosti, nic rozšiřujícího.

Výzkumný soubor tvoří dvě skupiny osob, které mezi sebou porovnám – jedná se o komunikační partnery, kteří vyrůstají v rodinách, a komunikační partnery, kteří žijí v dětském domově. Společným znakem těchto osob bylo stanovené věkové rozmezí 18 – 26 let a bydliště včetně navštěvované školy v Jihočeském kraji. Při výběru byla nakonec snížena věková hranice na 20 let, protože se nepodařilo získat kontakty na starší osoby žijící v dětských domovech.

4.3 Realizace výzkumu

Rozhovory byly realizovány na začátku července 2021. Telefonicky jsem oslovila dětský domov s žádostí o pomoc při výzkumu bakalářské práce. Následně jsem získala kontakt na kandidáta výzkumu, který byl v požadovaném věkovém rozmezí. Metodou sněhové koule byl rozhovor uskutečněn s 5 komunikačními partnery z dětského domova a 5 komunikačními partnery z rodin.

Délka rozhovoru byla přibližně 20 – 30 minut. Dotazy byly pokládány podle okruhů polostrukturovaného rozhovoru, které tvoří přílohu č. 1. Na začátku rozhovoru jsem kandidátům na výzkum představila cíl bakalářské práce, vysvětlila zpracování rozhovoru a dala a předala informovaný souhlas, který je přílohou č. 2.

4.4 Vyhodnocování dat

Rozhovory byly nahrávány, poté proběhla doslovná transkripce. Hendl (2012) ji popisuje jako převod mluveného slova do písemné podoby, která je nutná pro podrobné vyhodnocení dat. Analýza kvalitativních dat proběhla pomocí metody vytváření trsů. Jak uvádí Miovský (2006), tato analýza slouží k seskupení výroků do skupin (trsů), které vznikají překryvem nebo podobností mezi jednotkami. Prostřednictvím kategorizace tak vytváříme obecnější jednotky (Miovský, 2006). Nakonec jsem srovnala trsy vzniklé od komunikačních partnerů z rodin a z dětských domovů.

4.5 Etika výzkumu

Hendl (2012) uvádí jako hlavní etické zásady, které je nutné v kvalitativním výzkumu dodržovat:

- soukromí a anonymita – je nutné zachovat soukromí účastníků výzkumu a jejich identita nesmí být odhalena,

- informovaný souhlas – osoby se účastní výzkumu se souhlasem, mají informace o účelu, průběhu výzkumu a využití dat,
- svoboda odmítnutí – účastník může kdykoli účast na výzkumu ukončit.

Kandidáti na výzkum byli na začátku rozhovoru informováni o možnosti kdykoli účast ukončit a v rozhovoru nepokračovat. Sdělila jsem jim, jak bude rozhovor i výzkum probíhat, co je jeho cílem a že data budou využita pouze pro účely této bakalářské práce. Také jsem je ujistila, že budou všechny informace zpracovány anonymně. Z tohoto důvodu nejsou označeni jménem ani není uveden dětský domov, ve kterém žijí, a konkrétní škola, kterou navštěvují. Komunikační partneři před rozhovorem podepsali informovaný souhlas.

5 Výsledky výzkumného šetření

5.1 Charakteristika komunikačních partnerů

Výzkumu se zúčastnilo 5 komunikačních partnerů z dětských domovů (KP DD) a 5 komunikačních partnerů, kteří vyrůstají v rodině (KP ROD). Jejich bližší charakteristika je uvedena v tabulce 1. Všechny osoby žijí v Jihočeském kraji.

Tabulka 1 – charakteristika komunikačních partnerů

	pohlaví	věk	studium	v dětském domově
KP DD 1	chlapec	19	střední odborná škola	15 let
KP DD 2	chlapec	20	střední škola	8 let
KP DD 3	dívka	18	střední škola	7 let
KP DD 4	dívka	18	střední škola	4 roky
KP DD 5	chlapec	19	střední škola	13 let
KP ROD 6	chlapec	18	střední průmyslová škola	x
KP ROD 7	chlapec	18	střední průmyslová škola	x
KP ROD 8	dívka	18	gymnázium	x
KP ROD 9	dívka	19	střední škola	x
KP ROD 10	chlapec	20	střední průmyslová škola	x

Zdroj: vlastní výzkum, 2021

5.2 Výsledky výzkumu

V rámci vyhodnocení dat byly stanoveny následující trsy:

- Finanční vzdělávání ve škole
- Vliv dětského domova na finanční rozhodování
- Vliv rodiny na finanční rozhodování
- Osobní rozpočet
- Spoření
- Budoucí příjmy a výdaje v samostatném životě
- Úvěrování
- Nesplácení úvěru

Trs 1: Finanční vzdělávání ve škole

Finanční vzdělávání ve škole má v současnosti absolvovat každý žák základní i střední školy. Většina komunikačních partnerů si ovšem finanční vzdělávání na škole nevybavuje. KP DD 2: „*Neměl jsem finanční vzdělávání.*“, KP ROD 8: „*Takovým vzděláním jsem neprošla. Tedy na škole ne.*“. Jestliže některý z účastníků výzkumu

hovoří o finančním vzdělávání na škole, je to pouze okrajově. KP DD 1 k tomu uvedl: „*To si nevybavuju, že bysme se něco takového učili. Maximálně při matice, když mi řekli, že mám padesát korun a rohlík stojí korunu padesát, tak kolik si jich můžu vzít.*“. KP ROD 6 popisuje: „*Ze základní školy si nevybavuju, že bysme něco takového probírali. Na střední asi ve druháku jsme měli sice ekonomii, ale učili jsme se jenom o hospodářské situaci v naší republice. Jinak si fakt nevybavuju, že by mě někdo učil, jak s penězi hospodařit.*“. Okrajově o tom mluví i KP ROD 7: „*Skoro nijak. Sem tam jsme se o občance bavili, že jsou lidé, co první dny po vejplatě vše utratí a do konce měsíce živoří.*“.

I přesto mají obě skupiny reálnou představu o tom, co znamená finanční gramotnost. Většina komunikačních partnerů ji popisuje jako znalost „*jakou cenu mají peníze a že s nimi umím hospodařit*“ (KP ROD 10). KP DD 2 ji zmiňuje jako „*znalost, aby si člověk zabezpečil sebe a svoje blízký.*“, KP DD 1: „*Myslím, že se jedná o hospodaření s penězma. Jestli jsem si vědomej, kolik co stojí a jak zacházet s penězma, aby mi vystačily na celej měsíc, než budu mít další.*“.

Trs 2 – Vliv dětského domova na finanční rozhodování

Dva z komunikačních partnerů (KP DD 1, KP DD 5), kteří jsou v ústavní péči nejdéle, se s rodinou vůbec nestýkají. Jejich finanční uvažování je proto ovlivněno pouze vychovatelkami, fungováním dětského domova a znalostmi ze školy. KP DD 4, který je v dětském domově nejkratší dobu, 4 roky, se s rodinou také nestýká, ovšem u něj bude vnímání ovlivněno rodinným prostředím, protože přešel do ústavní péče v pozdějším věku. K vidání se s rodinou uvádí „*Občas se snaží matka, ale to jen proto, že si myslí, že mám peníze.*“. U KP DD 2 a KP DD 3 dochází ke styku s rodiči 2x za měsíc. Oba jsou v dětském domově přibližně stejnou dobu (8 a 7 let).

Všechny osoby vnímají finanční rozhodování svých rodičů negativně. Na otázku, jak hospodaří jejich rodiče s penězi, odpovídá KP DD 5, který se s rodiči ani nevidá, takto „*Nevím, ale když jsem tady už takovou dobu, myslím, že špatně.*“. KP DD 3 uvádí „*Mám jen matku a podle toho, jak vždy vypadá, když se s ní vidím, tak bych řekla, že hodně špatně.*“, KP DD 4 „*Už jen proto, že za mnou přijde ta máma a první, co řekne, je: „Nemáš ňáskou pětku?“ než aby se zeptala, jak se mi třeba daří nebo jak mi to jde ve škole, tak podle toho bych řekla, že hospodaří hůř než já.*“.

Oproti tomu vztah s vychovatelkami hodnotí pozitivně s tím, že se na ně můžou s dotazy k finančním záležitostem kdykoli obrátit. KP DD 4 říká „*Tety vychovatelky jsou hodné a často s námi mluví o dluzích, o tom, jaké jsou možnosti spoření a tak.*“. KP DD 5 „*Tety jsou má rodina, a když si nevím s něčím rady nebo potřebuju pomoc, jdu za nima a nikdy mi neřekly, že by neměly čas.*“. V některých dětských domovech pomáhají vychovatelky také s finančními produkty, jak uvádí KP DD 2 „*Tety nám vedou účet, kam chodí peníze od rodiny nebo když dostaneme extra peníze třeba k narozeninám, a tím nám je spoří. Všichni dobře víme, že budou potřeba.*“. KP DD 1 mluví také o dobré spolupráci s vychovatelkami „*Pokud mám nějakou otázku, vždy byly tety shovívavé a poradily mi.*“, ovšem v odpovědi je vidět nepochopení určitých obav vychovatelek „*Tety občas vidí problém s brigádama. Hned vidí problémy, které nenastaly nebo se staly u dětí, které již v děcáku nejsou. Bojí se, že někdo něco rozbije, ukradne.*“.

Z prostředí dětského domova uvádí 3 komunikační partneři své zapojení do chodu dětského domova. KP DD 1 „*Máme tu jednoho kluka, ten rád vaří, tak mu občas z kapesného přidám, protože potřebuje suroviny na vaření, ale nakupují tety – sice třeba s náma, aby si tydle běžné věci dokázaly děti zařídit samy.*“, KP DD 3 „*Občas vezmu mladší děti do obchodu, aby se naučily, že chléb se namazaný nekoupí, ale to je asi jediné*“ a KP DD 2 „*Občas jdu s tetama a mladšíma dětma na nákup, abych pomohl s taškama, ale jinak ne.*“.

Trs 3 – Vliv rodiny na finanční rozhodování

Komunikační partneři z rodin hodnotí finanční fungování svých rodičů ve většině případů jako dobré. Specifická situace je u KP ROD 6, který říká „*Moji rodiče jsou v insolvenci. Mluví se mnou o veškerých záležitostech, které jsou s tím spojené, abych prej nedopad jako oni. Když mám otázky, které mi nejsou schopni zodpovědět, zavolají třeba do banky o možnostech spoření a dojdou tam se mnou. Takže si myslím, že se na ně můžu obrátit kdykoliv, co se těchto záležitostí týče.*“. U hospodaření si je vědom, že „*z toho plyne, že dřív moc dobře nehospodařili. Teď ale sedí na penězích táta, který obstarává nákupy. Dělají si každý měsíc nějaký nástřel k rozpočtu na každý měsíc, abysme vyšli.*“. KP ROD 8, 9 a 10 mluví o hospodaření svých rodičů pozitivně, mladí lidé z výzkumu v ně mají důvěru a jsou si vědomi možnosti kdykoli se na ně obrátit s radou nebo žádostí o pomoc. KP ROD 9 popisuje „*Často si povídáme o spoření i o*

tom, co jsem koupila za nesmysly. Naši hospodaři rozumně. Netopíme se ve zlatě, ale ani před sebou nehrneme balvan s nějakými dluhy.“ . Zvláštní je postoj KP ROD 10, který uvádí, že si je s rodiči vědom důležitosti vzdělávání, spoření, s rodiči o financích mluví. Hospodaření rodičů s penězi hodnotí dobře a dodává *„Oba chodí do práce, snaží se nemarodit, občas když je to opravdu nutné, si sice vezmou půjčku, ale takovou, aby byli schopni ji včas splatit. Nestává se to často, ale třeba jednou za 3 roky, když zrovna použijí naspořené peníze na jiné nečekané výdaje.*“ . To odráží i postoj KP ROD 10 k úvěrům. Jediný, kdo hodnotí vztah k financím ve své rodině negativně, je KP ROD 7. Podle svého názoru nemá ani možnost se s rodiči poradit o finančních záležitostech. K jejich hospodaření říká *„Máma se snaží, co může. Vždy ji to nějak vyjde. Horší je to s tátou, ten hospodařit neumí a pak chce peníze po mámě nebo po mně.*“

Zapojení se do chodu domácnosti v rodinách zmiňuje KP ROD 6 *„U nás jezdí na nákupy táta, tak občas jedu s ním, ale to spíš proto, že chci, aby mi koupil něco dobrého a určitě by mi přivezl něco jiného.*“ . Nezapojení se do fungování domácnosti uvádí 3 osoby, ať už z důvodu studia, nebo kvůli rozděleným rozpočtům jednotlivých členů domácnosti – KP ROD 7 *„Každý si jedem za své peníze.*“ . Výjimku tvoří KP ROD 10: *„Ačkoli stále studuji, chodím na brigády, abych rodičům trochu pomohl. Z vydělaných peněz dávám rodičům příspěvek 3 000 Kč a občas nakoupím, když mi máma řekne co.*“ .

Trs 4 – Osobní rozpočet

Žádný z komunikačních partnerů z dětského domova si nesestavuje osobní rozpočet, nejčastěji z důvodu pochybností, že to má při dané výši kapesného význam. KP DD 3 *„Ne, s necelou pětistovkou na měsíc to podle mě nemá smysl.*“ . KP DD 2 k tomu dodává *„Ne, ale moc rád bych se to naučil.*“ .

Dva z komunikačních partnerů z rodin si rozpočet sestavují. KP ROD 1: *„Ano, když si spořím na nějakou věc, třeba boty nebo telefon, jsem schopnej si spočítat, kdy budu mít dost peněz na to, abych si tu věc koupil.*“ . KP ROD 10 nemá dostatečné znalosti k jeho sestavení, dodává: *„Spíš ne, nikdy mi to nešlo a na něco důležitého jsem vždy zapomněl a pak byl celý rozpočet k ničemu.*“ . KP ROD 8 se shoduje s dospívajícími z dětských domovů *„Rozpočet si nenestavuju, s dvěma stovkami na týden to dle mého nemá ani smysl.*“ .

Tabulka 2 – Příjmy

	výše měsíčního kapesného	brigáda
KP DD 1	300 – 450 Kč	nárazově
KP DD 2	650 Kč	ano
KP DD 3	450 Kč	ne
KP DD 4	430 Kč	ne
KP DD 5	420 Kč	placená praxe
KP ROD 6	800 Kč	ne
KP ROD 7	x	výhry ze sázek
KP ROD 8	800 Kč	nárazově
KP ROD 9	800 Kč	nárazově
KP ROD 10	x	ano + sportka

Zdroj: vlastní výzkum, 2021

Dospívající z dětského domova mají rozpětí výše kapesného stanoveno nařízením vlády a v jeho mezích se pohybují, kromě KP DD 2, který uvádí částku vyšší o 200 Kč (tabulka 2). Tato částka může být podle zákona snížena nebo navýšena podle plnění svých povinností. Kromě toho mohou dostat ještě finanční prostředky navíc – KP DD 1 má kapesné ve výši „300 – 450 Kč, záleží na úklidu, jak jsem hodnej, jestli nepropadám ve škole, jestli se neperu. Když mám narozeniny, tak třeba dostanu 300, k svátku 100. Když jsou Vánoce, tak tuším 1 700 Kč a když přinesu třeba dobré vysvědčení, tak sem tam dostanu i 300 Kč jako mimořádně. To dostávají všichni, komu je víc než 15 let. Ty menší dostávají méně, ale už si nepamatuju, jak moc se to liší. Když ale zlobíme, nemáme uklizeno, máme nějaké problémy ve škole či se spolužáky, mohou nám tety z kapesného ubrat třeba 30 Kč, ale to moc často nedělají.“. U všech osob z dětského domova se ovšem nejedná o konečnou částku, navíc pouze jedna z nich subjektivně hodnotí svůj finanční příjem jako nedostatečný – KP DD 4 „Já myslím, že dostatečné není. I když v domově máme vše, co potřebujeme, vždycky si člověk najde něco, co by si rád koupil nebo udělal radost ostatním a to je potřeba zaplatit“. Vychovatelky se často snaží přidat nějaké finanční prostředky navíc napříč komunikačními partnery, ať už za narozeniny, svátky, nebo při zvýšené potřebě. KP DD 2 „Příležitostně k svátku či narozeninám taky něco dostaneme, třeba 100 Kč nebo dvě.“, KP DD 3 „Když potřebuji třeba oblečení nebo jiné věci pro svou osobu, vždy mi vychovatelky peníze dají.“ nebo KP DD 4 „Vždy se tety vychovatelky snaží nám dát co nejvíce, protože samy ví, že čtyři stovky měsíčně není žádná výhra v loterii.“.

Finanční prostředky z dalšího příjmu mají 3 mladí lidé z dětského domova. U KP DD 1 se jedná pouze o nárazový příjem, navíc shánění brigády hodnotí jako složité „Když ale

řekneš, že jsi z děcáku, skoro každé rychle obrací, že brigádníky nebere. Není to úplně jednoduché najít takové místo, kde by mě nechali pracovat a vydělat si.“. Brigádu dále využívá KP DD 2 a KP DD 5 má příjem z placené praxe. KP DD 4 brigádu nemá z časových důvodů „Ne, že bych nechtěla, ale nemám na to čas. Učím se cizí jazyky, abych mohla odjet z Česka, takže do 15 hodin ve škole, pak doučuju mladší děti v domově nebo děláme úkoly a pak mám odpoledne své doučování u profesora angličtiny.“.

U osob vyrůstajících v rodinách je běžná výše kapesného 200 Kč na týden (pro srovnání započítáno 800 Kč měsíčně). Bez kapesného jsou pouze dva komunikační partneři, KP ROD 7 říká, že kapesné nemá „v podstatě žádné. Dostávám peníze na jídlo a dopravu do školy.“ a KP ROD 10, kde to bylo na základě dohody s rodiči: „Domluvili jsme se, že mi kapesné dávat nebudou, protože chodím na brigádu, kde si z mého pohledu docela slušně vydělám. Takže naopak dávám peníze já jim.“. Většina z nich by uvítala částku kapesného vyšší, než jakou mají – KP ROD 6 „Nevím, jestli je ta částka dostatečná. Řekl bych, že dostatečná nebude nikdy. Vždycky bych našel věci, které bych mohl vyměnit za novější model.“ Nebo KP ROD 7 „Dost to není. Někdy mi něco málo zbyde, ale nic moc teda.“. Výjimku tvoří KP ROD 9, která ovšem přiznává, že je to dáno povahou „Jsem skromná oproti svým vrstevníkům, a tak mi tato částka stačí.“.

Příjem z brigády mají shodně jako u mladých dospělých z dětských domovů 3 komunikační partneři. KP ROD 6 nemá žádný další příjem kromě kapesného, KP ROD 7 své příjmy popisuje takto „Táta mě před lety naučil sázet na sportovní zápasy a jsem v tom dobřej. Dřív, než mi bylo 18, chtěl podíl z vyhraných částek, protože to za mě podával a vyzvedával. Teď už mu nic nedávám.“. KP ROD 8 využívá brigádu přes léto, KP ROD 9 nárazově s ohledem na covid „Občas si najdu brigádu, ale v téhle epidemiologické situaci moc nechci mezi lidi.“. A KP ROD 10 kombinuje dobře finančně hodnocenou brigádu se vsázením „Občas si vsadím sportku, kde se mi taky vcelku daří.“.

Výdaje

Všichni mladí lidé z dětského domova uvádí, že ze svých příjmů nemusí aktuálně platit nic, kromě osobních dáreků pro blízké – KP DD 4 „Nyní neplatím nic.“, KP DD 5 „Teď nic. Občas nějaké dárky pro někoho, koho mám rád, jinak nic.“. Svoje příjmy tak utratí především za jídlo nebo věci pro osobní potěšení. KP DD 2 „Většinou to utratím za

nějaké svačiny do práce, jako na brigádu, a pít. Něco mi i zůstane.“, KP DD 3 „*Upřímně ho (kapesné – pozn.) utratím za hlouposti jako je zmrzlina nebo jiné sladkosti, mno a občas si koupím cigára.*“. Jejich výdaje jsou ovšem silně ovlivněny jejich omezenými příjmy, jak shrnuje KP DD 1 „*Když si koupím nějaké pítí během dne nebo si dojdou na zmrzlinu, kamarádku už do kina nevezmu, a to nekouřím. Neumím si představit, jak bych fungoval, kdybych měl tyto další výdaje.*“ nebo KP DD 4 „*I když v domově máme vše, co potřebujeme, vždycky si člověk najde něco, co by si rád koupil nebo udělal radost ostatním, a to je potřeba zaplatit.*“.

U dospívajících z rodin je menší podíl osob, které nemají žádné povinné výdaje a nemusí měsíčně nic platit. Jedná se o KP ROD 6 „*Nic. Telefon mi platí rodiče a internet taky. Nic víc asi ani nepotřebuju.*“, KP ROD 8 a KP ROD 9 „*Mimo těch nákupů, které většinou dostanu zpět, v podstatě nic. Jsem trochu skrblik, takže moc nerozhazuju.*“. Jiný přístup v rodině mají dva komunikační partneři. KP ROD 10, který má dostatečný příjem z brigád, přispívá měsíčně rodičům na chod domácnosti částkou 3 000 Kč a platí si všechny své výdaje „*Příspěvek rodičům, telefon, internet, věci do školy, občas ty nákupy, krmení pro psa.*“. Také KP ROD 7, který dostává peníze pouze na jídlo a dopravu do školy a své příjmy má především ze sázek, ke svým výdajům dodává „*Platím si tak nějak vše. Jídlo, oblečení, párty, něco i investuju do kryptoměny.*“.

Schodek rozpočtu

Poslední položkou, kterou zahrnuji do trsu 4 – Osobní rozpočet, je vyrovnání schodku vlastního rozpočtu.

Tabulka 3 Vyrovnání schodkového rozpočtu

	vyrovnání schodku rozpočtu	
KP DD 1	brigáda	prodej věcí
KP DD 2	brigáda	
KP DD 3	brigáda	půjčka
KP DD 4	prodej věcí	brigáda
KP DD 5	brigáda	prodej věcí
KP ROD 6	brigáda	
KP ROD 7	prodej věcí	
KP ROD 8	omezení výdajů	
KP ROD 9	omezení výdajů	brigáda
KP ROD 10	lépe placená brigáda	

Zdroj: vlastní výzkum, 2021

U komunikačních partnerů z dětských domovů, jak je vidět v tabulce 3, převažuje jako řešení při vyrovnání schodku rozpočtu nalezení další brigády, případně prodej vlastních věcí. Možnost brigády uvádí všichni dospívající. KP DD 1 „*Snažil bych si někde vydělat, možná že bych i něco prodal.*“. Ve dvou případech je zmíněný i úvěr, KP DD 3 „*Kdyby se mi hodně nedostávalo, asi bych si našla brigádu, nebo by mi možná někdo půjčil.*“. I když u KK DD 4 je to jako nejzazší možnost „*Půjčit peníze bych nechtěla, dokud to nebude opravdu nutné, takže bych asi něco prodala nebo bych šla do Penny za kasu třeba na víkend.*“.

Rozdíl je vidět v odpovědích komunikačních partnerů z rodin. Další brigáda je uvedena pouze ve dvou případech (KP ROD 6, KP ROD 9), KP ROD 10 říká „*Lépe placená práce či brigáda.*“. KP ROD 7 mluví o prodeji věcí „*Lepší je se tomu určitě vyhnout, ale kdyby to přišlo, něco bych prodal.*“. Dvě osoby zmiňují možnost, která u mladých dospělých z dětských domovů nezazněla ani v jednom případě. KP ROD 8 „*Určitě bych si uspořádala výdaje dle důležitosti. A věci, které jsou až dole v tomto žebříčku nebo na takovém seznamu, bych omezila nebo nějak zrušila.*“ a KP ROD 9 „*Nekupovala bych zbytečnosti, chodila na brigády a přeprokontrolovala si nějaký žebříček priorit.*“.

Trs 5 – Spoření

Dva komunikační partneři z dětských domovů si sami peníze nespoří, protože jim žádné nezbyvají. KP DD 1 „*Vůbec ne. Nevím, třeba to s penězma tak úplně neumím, ale když mi zbydou dvě stovky, tak další měsíc už je nemám. Asi dělám něco špatně.*“. Tři z komunikačních partnerů si spoří sami, KP DD 5 „*Jsem dost šetřivej, nekoupím si ani limonádu a počkám domů a tam se napiju šťávy s vodou, takže ano, peníze mi zbývají.*“. Dva z nich si spoří peníze z rodiny, důchody nebo jednorázové finanční příspěvky z dětského domova – KP DD 3 „*Každý máme účet, kde se spoří všechny peníze, co dostaneme. Mně tam třeba chodí sirotčí důchod a různé jednorázové částky z domova.*“ a KP DD 2 „*Tety nám vedou účet, kam chodí peníze od rodiny nebo když dostaneme extra peníze třeba k narozeninám, a tím nám je spoří.*“.

U komunikačních partnerů z rodin je podíl osob, které si spoří, vyšší. Aktuálně si nespoří pouze jeden z nich, KP ROD 1, který k tomu dodává „*Dokud mi chodily ty přídavky (pozn. přídavky na dítě, o které přišli), tak jsem si dokázal naspořit na nové boty i telefon. Chvilí to sice trvalo, ale dokázal jsem to. Teď mi přídavky nechodí a nic moc nešetřím, i když si celý měsíc kolikrát nekoupím ani svačinu, aby mi co nejvíc*

peněz zbylo.“. Ostatní osoby si určitým způsobem spoří – KP ROD 7 investuje do kryptoměny, KP ROD 8 si nespoří sám, ale spoří mu rodiče. Další dva si spoří pravidelně. KP ROD 9 na otázku, zda si spoří pravidelně, odpovídá „Ano, sice jen takovou tou kasičkovou metodou, ale i něco málo ušetřím.“.

Trs 6 – Budoucí příjmy a výdaje v samostatném životě

Pro představu o výdajích v samostatném životě vycházím z průměrných nákladů na bydlení v Jihočeském kraji v městech s počtem obyvatel 20 – 30 000. Podle realitních kanceláří se v červenci 2021 nájem v menším bytě (1+1) pohybuje průměrně ve výši 7 – 8 000 Kč, k tomu je nutné přičíst ještě zálohy na služby v průměrné výši 2 500 Kč. Celkem je proto nutné počítat minimálně s částkou 9 500 Kč. Problémem pro mladé lidi může být požadavek na vratnou kauci, která je minimálně 1 – 2 nájemy.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2021a) uvádí jako normativní náklady na bydlení v nájemních bytech pro rok 2021 v obcích s počtem obyvatel 10 – 49 999 pro jednu osobu v rodině 5 653 Kč. K tomu započítává náklady za pevná paliva pro jednu osobu částkou 789 Kč za měsíc (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2021a). Celková částka, od které se odvíjí příspěvek na bydlení, je 6 442 Kč.

Mladí lidé z dětských domovů mají možnost využít také Domy na půl cesty. Podle vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, je maximální úhrada za poskytování ubytování zpravidla nepřesahující 1 rok 130 Kč denně, tzn. maximálně 3 900 Kč měsíčně.

U nákladů na život vycházím z částky životního minima, které je aktuálně pro jednu osobu 3 860 Kč na měsíc (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2021b). Minimální částka, kterou je nutné pro jednu osobu na měsíc počítat, tak činí 10 304 Kč, se započítáním nákladů na nájemní bydlení podle realitních kanceláří 13 362 Kč.

Tabulka 4 – náklady na bydlení, celkové měsíční náklady na život

	bydlení + služby	náklady na život
KP DD 1	8 500 Kč	20 000 Kč
KP DD 2	x	x
KP DD 3	8 – 12 000 Kč	18 000 Kč
KP DD 4	8 – 10 000 Kč	16 000 Kč
KP DD 5	7 000 Kč	12 000 Kč
KP ROD 6	x	10 – 12 000 Kč
KP ROD 7	12 – 18 000 Kč	8 000 Kč
KP ROD 8	5 000 Kč	x
KP ROD 9	8 000 Kč	5 000 Kč
KP ROD 10	8 – 10 000 Kč	25 – 30 000 Kč

Zdroj: vlastní výzkum, 2021

Z výše uvedené tabulky 4 je patrné, že reálnější představu o nákladech na bydlení a život mají dospívající z dětských domovů. U komunikačních partnerů z rodin se častěji vyskytují nižší částky. K nákladům na bydlení uvádí KP ROD 9 „*Myslím si tak pět tisíc celkem.*“, nebo KP ROD 6 „*Náklady? To vůbec netuším. Nevím ani kolik platí rodiče za nájem. Vím, že je to kolem čtyř tisíc, ale ostatní vůbec nevím.*“. U nákladů na život potom KP ROD 9 uvádí „*Ty jo. To se určitě bude odvíjet od toho, zda budu bydlet v bytě nebo takzvaně ve vlastním, jestli budu sama, s partnerem nebo budeme mít i děti. Když teda uvážím, že sama, předpokládám, že kolem pěti tisíc.*“. U odpovědí také panuje nejistota, KP ROD 6 „*Touhle otázkou si fakt nejsem jistej. Řekl bych tak deset tisíc, možná dvanáct?*“ nebo KP ROD 8 „*To zatím vůbec nevím. Nemám ani ponětí.*“.

Komunikační partneři z dětských domovů také v některých případech odpovídají nejistě, ovšem jejich odhad je přesnější jak u nákladů na bydlení, což zmiňuje KP DD 5 „*O tom jsme se nikdy v domově nebavili, myslím si tak 7 tisíc.*“, tak u nákladů na život KP DD 1 „*Zatím jsem nad tím nepřemýšlel, ale myslím si, že provoz vlastního bydlení bude raketa, takže se neostýchám říct 20 tisíc.*“. Zajímavý je i pohled KP DD 2, který nemluví o měsíčních nákladech na život, ale říká „*Do začátku stačí tak 50 tisíc, abych měl na bydlení a něco než najdu práci.*“. Vzhledem k případné nutné kauci na nájemní bydlení považují tento pohled za reálný.

Trs 7 – Úvěrování

V názorech na úvěrování panuje shoda u všech komunikačních partnerů, viz tabulka 5. O úvěrech neuvažovali, případně pokud úvahu o nich zmiňují, tak s dodatkem, že tyto myšlenky zase opustili – KP DD 1 „*To víte, že přemýšlel, kolikrát. Hned, co mi bylo 18,*

pak jsem si ale uvědomil, že bych to zas asi nezaplátil a bůhví, jak by to dopadlo.“ Nebo KP ROD 10 *„Ano, asi dvakrát. Vždy jsem to ale dokázal tak poskládat a poshánět, že jsem toho nikdy nevyužil.“*. Ostatní se vyjadřují rovnou zamítavě. KP DD 2 *„Ne. Nikdy.“*, KP DD 3 *„Nikdy. Bojím se, že bych pak měla problémy splácet.“*, KP ROD 6 *„Ne. Rodiče mi řekli, že by mi urazili ruce.“* nebo KP ROD 9 *„Ne. Předpokládám ale, že někdy v budoucnu mi nejspíš nic jiného nezbyde.“*.

Tabulka 5 – Názory na úvěrování

	Uvažoval/a jste o úvěru?	Koho požádat o úvěr?
KP DD 1	ano	banka
KP DD 2	ne	příbuzní z rodiny
KP DD 3	ne	banka
KP DD 4	ne	banka
KP DD 5	ne	banka
KP ROD 6	ne	rodiče / banka
KP ROD 7	ne	nikoho
KP ROD 8	ne	banka
KP ROD 9	ne	banka
KP ROD 10	ano	banka

Zdroj: vlastní výzkum, 2021

Stejný názor mají také na úvěrující společnosti. Většina z nich zmiňuje jako první volbu banku, pokud by žádat o úvěr potřebovali. Všichni zcela jasně odmítají jakékoli jiné financující instituce. KP DD 4 *„Neobrátila bych se na Zonky, Kamali ani další tyhle společnosti. To smrdí už jen těma reklamama. Asi bych došla do banky, u které mám vedený účet a tam bych se to snažila nějak vyřešit.“* nebo KP DD 3 dodává i s osobní zkušeností z rodiny *„Určitě bych nevyužila nějakéj Homecredit, to si pamatuju ještě z domova, kdy u nás stále někdo zvonil a chtěl vrátit peníze nebo alespoň nějakou splátku. Takže spíš někam na náměstí do banky nebo nějaký spořitelny nebo tam někam.“* Velmi podobně odpovídají i mladí lidé z rodin – KP ROD 8 *„Asi bych šla do nějaké banky nebo do spořitelny.“*, KP ROD 10 *„To je jasné, do banky přece. Nejsem sebevrah, aby mě utáhly společnosti jako Zonky nebo Provident, který běží stále v reklamách a masírujou nás.“*.

Trs 8 – Nesplácení úvěru

Tabulka 6 – Nesplácení úvěru

	Co se stane při nesplácení úvěru?	Kam se obrátit pro pomoc?
KP DD 1	vězení	dluhová poradna / banka
KP DD 2	exekuce / vězení	nevím
KP DD 3	upomínka / exekuce / vězení	nevím
KP DD 4	exekutor / soud / vězení	banka
KP DD 5	vězení	nevím
KP ROD 6	exekuce / vězení	rodina / banka / dluhová poradna
KP ROD 7	vězení	rodina
KP ROD 8	↑ splátky nebo splatnosti / exekuce	banka
KP ROD 9	exekuce	rodina / dluhová poradna
KP ROD 10	upomínky / exekuce	rodina / banka

Zdroj: vlastní výzkum, 2021

Při nesplácení splátek úvěru mají mladí lidé bez ohledu na zázemí dětského domova nebo rodiny stejný názor na situaci, kdy nebude úvěr hrazen. Shodují se na tom, že přijde exekuce a půjdou do vězení (tabulka 6). KP DD 5 „*Šel bych do vězení.*“. Komunikační partneři z dětských domovů ví přesně, jak exekutor funguje. Postup popisují KP DD 3 „*Přijde obálka, ta s tím červeným pruhem a začne to řešit exekutor, pak vše zabaví, prodají za hodně málo peněz, z toho něco málo uhradí a já půjdu bruchet.*“ nebo KP DD 4 „*Navštíví mě exekutor, oblepí mi nábytek a další věci, ty pak odvezou a já půjdu asi před soud a zavřou mě.*“. Komunikační partneři z rodin zmiňují také nejčastěji vězení a exekuci. KP ROD 6 „*Přijde exekutor a pak půjdu sedět.*“. Jediný KP ROD 8 uvádí jako první řešení s bankou „*Asi by mi navýšili splátky nebo délku splácení, v případě, že by to nepomohlo, přišla by určitě exekuce majetku.*“.

Rozdíl mezi skupinou komunikačních partnerů z dětského domova a rodiny nastává v řešení nesplácení úvěru. V odpovědích je vidět, že mladí lidé z dětského domova ve většině případů neví, kam se obrátit. KP DD 1 „*Mám dojem, že na náměstí je něco jako dluhová poradna, ale jestli se tam zabývají jako máma dluhama nebo nějakýma firmama, to jsem nikdy nezkoumal. Možná bych došel do té instituce, kde bych si ten úvěr vzal. Jinak nevím, kam bych šel.*“ Nebo KP DD 5 „*To nevím. Ale tyhle otázky s tetama rozhodně proberu. Bylo by dobrý, aby to věděly i ostatní děti, kdyby se něco takového někomu z nás po odchodu stalo.*“. Oproti tomu lidé z rodin by jako první možnost využili rodinné zázemí. KP ROD 7 „*Určitě na rodinu, vím, že by mi všichni pomohli.*“ a KP ROD 9 „*Obrátila bych se na banku, abychom probrali jiné splátkové*

podmínky. Pak taky na rodinu nebo jiné odborníky v dluhovém poradenství.“.
KP ROD 10 popisuje) určitý ostych při řešení takové situace „*Poradil bych se s rodiči, možná bych šel i tam, kde jsem si úvěr vzal, takže do té konkrétní banky. Ale určitě bych dlouho váhal. Neměl bych na to hrdě přijít a říct – nemůžu platit to, co jsem si půjčil.“.*
Pouze KP ROD 8 rodinu nezmiňuje „*Určitě na banku, u které bych si úvěr vzala. Nešla bych k lichvářům.“.*

6 Diskuse

V bakalářské práci se zabývám srovnáním finanční gramotnosti a připravenosti na samostatný život mladých dospělých z dětských domů a těch, kteří vyrůstají v rodinném prostředí. V první, teoretické části práce, jsem se zaměřila na pojmy spojené s ústavní výchovou a dětským domovem s důrazem na finanční stránku, a odchod mladých lidí z ústavního prostředí do běžného života. Dále popisuji pojmy spojené s finanční gramotností, úvěrováním a finančním vzděláváním, které na základních i středních školách absolvují podle rámcových vzdělávacích programů v rámci všeobecného vzdělávání všichni studenti. Blíže se věnuji úvěrování a problémům, které mohou nastat při nesplácení úvěrů. Tato oblast může podle mého názoru život člověka negativně ovlivnit, pokud se nebude rozhodovat zodpovědně.

V praktické, výzkumné části, jsem pomocí kvalitativní strategie, polostrukturovaného rozhovoru, získala data pro svůj výzkum. Toho se zúčastnilo 5 komunikačních partnerů z dětských domovů a 5 komunikačních partnerů z rodinného prostředí. Pro účely této práce jsem stanovila věkové rozmezí účastníků výzkumu na 18 – 26 let, tzn. věk, kdy mladí lidé opouští dětské domovy, pokud se již nepřipravují na budoucí povolání. Všichni komunikační partneři jsou nakonec z užšího věkového rozmezí, 18 – 20 let, protože starší osoby již v dětských domovech nebydlely. To souvisí také se vzděláváním. Jak uvádí dokument *Integrace dětí z dětských domovů do společnosti* (2015), 71 % dětí z dětských domovů mluví o tom, že bude mít po doděláním školy výuční list, přitom procento absolventů v populaci za rok 2014 s výučním listem bylo 29 %. Vzdělávání ukončené výučním listem je bráno jako jednodušší a také nejkratší. Mladí lidé se tak z dětského domova dostanou dříve, než kdyby studovali maturitní obor nebo ve studiu dále pokračovali. Kandidáti pro výzkum z rodinného prostředí byli vybráni ve stejném věkovém rozmezí.

Jak uvádí *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* (2019) a *Standardy finanční gramotnosti* (2017), každý student základní i střední školy má absolvovat finanční vzdělávání v rozsahu daném rámcovým vzdělávacím programem. Z výzkumu ovšem vyplývá, že mladí lidé vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti ve škole nezaznamenali. Pokud je zmiňují, tak pouze okrajově v rámci matematických operací, případně hospodářské situace České republiky. Přitom *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 75 – 41 – M/01 Sociální činnost* (2020) popisuje, že studenti mají mít

dostatečné znalosti i praktické zkušenosti z oblasti podnikání, finančního vzdělávání, daní, marketingu a managementu. Tato část výzkumu pro mě byla překvapením, protože se domnívám, že rámcové vzdělávací programy poskytují učitelům kvalitní oporu pro výuku finanční gramotnosti. Na českém trhu je také spousta hezkých učebnic, které se tomuto tématu věnují.

Podle Novákové a Sobotky (2011) ovlivňuje postoje k financím svým vzorem primární rodina, která může mít pozitivní i negativní vliv na své děti. Ty si tak mohou odnést správné vzorce ekonomického jednání, nebo naopak nezodpovědné chování ve finančních záležitostech (Nováková, Sobotka, 2011). Mladí dospělí z dětských domovů, kteří se s rodinnými příslušníky setkávají, nebo se dostali do ústavního prostředí až v pozdějším věku, hodnotí finanční fungování vlastní rodiny negativně. Proto je potřeba s nimi pracovat na vzdělávání v oblasti financí tak, aby ani je neovlivňovalo po osamostatnění negativně. Systematické finanční vzdělávání v ústavní péči není nikde zakotveno. Myšková et al. (2018) v Metodickém pokynu MŠMT uvádí nutnost vzdělávání v oblasti financí, ale postupy pro naplnění si stanovují konkrétní zařízení. Jak popisuje dokument Integrace dětí z dětských domovů do společnosti (2015), úroveň a intenzita tohoto vzdělávání závisí na vychovatelkách. Dospívající hodnotí jejich vliv a pomoc pozitivně, občas se do chodu domova i zapojují. Mladí lidé z dětských domovů si uvědomují, v jaké oblasti financí funguje jejich rodina negativně, což chápou jako dobrý předpoklad k tomu, aby se podobnému chování v budoucnosti vyvarovali. Tím se mohou vyhnout také rizikům spojeným s finanční negramotností, kterými jsou ohroženi ve větší míře než jejich vrstevníci v rodinách. Jestliže nedojde po jejich odchodu z dětského domova k začlenění do většinové společnosti, jejich špatná rozhodnutí v oblasti financí mohou ještě více prohloubit sociální vyloučení.

Oproti tomu lidé z rodinného prostředí vnímají jeho zázemí, ovšem v některých situacích podle odpovědí nereflektují ne zcela vhodné ekonomické chování rodičů. Jeden z komunikačních partnerů popisuje, že jeho rodiče hospodaří s finančními prostředky dobře, ale dodává, že si občas vezmou půjčku, protože nemají naspořené peníze na nečekané výdaje. Právě tady může dojít po osamostatnění k negativnímu ovlivnění špatným vzorcem ekonomického chování, jak uvádí Nováková a Sobotka (2011). Tento dospívající bere potom rozhodnutí ohledně financování nečekaných výdajů pomocí úvěru za standardní. Jak zmiňuje Klínský et al. (2020), je potřeba vždy zhodnotit, jestli se jedná o úvěr vhodný („dobrý“) nebo nevhodný („špatný“). Protože

pokud není člověk schopen své závazky splácet, nemá pak dostatek financí na jídlo, bydlení nebo oblečení, a to může vést až k sociálnímu vyloučení (Nováková, Sobotka, 2011).

Z výzkumných rozhovorů vyplynulo, že si mladí lidé uvědomují rizika úvěrování a ve většině případů o úvěru neuvažovali (8 z 10 komunikačních partnerů) a deficit vlastního rozpočtu by vyrovnali jiným způsobem než půjčkou. Celkem 8 dospívajících zmiňuje jako úvěrující instituci banku. Všichni zcela odmítají jakékoli jiné financující instituce. Podle Bertla (2017) je cílem nebankovní společnosti úvěr nesplácený, aby mohlo dojít k jeho vymáhání a navýšení dlužné částky o další poplatky a sankce. U některých mladých lidí je zřejmé, že je tento postoj způsoben negativní zkušeností z rodiny – ať už insolvenčí rodičů nebo dřívější zkušeností vymáhání splátek návštěvami jejich domácností. Někteří z nich odmítají tyto společnosti z důvodu reklamy, kterou vnímají jako obtěžující. Zajímavé je, že mezi tyto nebankovní společnosti, které vůči spotřebitelům nejednají čestně, řadí dva komunikační partneři společnost Zonky. Přitom podle Člověka v tísní (© 2017) je považována za zodpovědného poskytovatele spotřebitelských úvěrů – získala nejvyšší hodnocení, což znamená přijatelnou cenu a čitelné obchodní podmínky.

Jak dále uvádí Nováková a Sobotka (2011), při předlužení pak nemají lidé motivaci legálně pracovat, protože jsou jim zabaveny exekučně příjmy, jsou vedeni na úřadu práce, což se negativně projeví ve státním rozpočtu (Nováková, Sobotka, 2011). Všichni účastníci výzkumu si velmi dobře uvědomují zápory nesplácení úvěrů, hrozící exekuci zmiňuje v rozhovorech každý z nich.

Lidé, kteří se dostanou do dluhové pasti, jsou často nezaměstnaní a potřebují pomoc státu, kterému rostou náklady ve vyplácení podpory v nezaměstnanosti, sociálních dávkách a dávkách hmotné nouze podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Je nutné s nimi následně pracovat systematicky a dále je vzdělávat také ve finanční oblasti, aby se ze zadlužení dokázali dostat a situace se znovu neopakovala. Z tohoto důvodu řadí MF ve Národní strategii finančního vzdělávání 2.0 (2019) sociální pracovníky a zaměstnance ÚP mezi skupinu, kterou je nutné vzdělávat ve finanční gramotnosti spolu s prioritními cílovými skupinami. Působí poté pozitivně na osoby, se kterými pracují. Jejich vzděláváním se snižují celkové náklady společnosti na sociální pomoc (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, (2019)).

Pro to, aby mladí lidé nechtěli řešit financování svých potřeb prostřednictvím úvěrů, je nutné umět zacházet s penězi, osobním rozpočtem, příjmy a výdaji. A také zhodnotit, zda má pořízená věc požadovaný užitek (Klínský et al., 2020).

Nejlepší způsob, jak se v dětství a dospívání naučit praktické stránce financí, je prostřednictvím kapesného. Děti mají možnost učit se hospodařit, mají na to prostor, mohou si dovolit dělat chyby a z nich se poučit. Podle České spořitelny (2018) je kapesné jeden z hlavních nástrojů finanční gramotnosti. V dětských domovech dostávají děti kapesné podle věku. Jeho výše je stanovena Nařízením vlády č. 460/2013 Sb., podle kterého dítě od 15 let obdrží měsíčně částku v rozmezí 300 – 450 Kč. Tato částka může být navýšena nebo snížena v souladu se zákonem č. 109/2002 Sb. například na základě chování, studijních výsledků nebo pomoci v dětském domově. U komunikačních partnerů z rodin záleží pouze na rodičích, jestli dospívajícím kapesné dají nebo ne. Z 5 dotazovaných osob dostávají kapesné pravidelně 3 mladí lidé. Obvyklá výše kapesného je v rodinách oproti dětským domovům větší, jedná se o částku 800 Kč měsíčně. I zbylí dva komunikační partneři z rodin mají vlastní finanční prostředky z brigád nebo sázek, mají tedy prostor naučit se s penězi zacházet.

Z mého pohledu se u mladých lidí z dětských domovů jedná u kapesného o nižší částku. Nicméně, jak uvádí Česká spořitelna (2018), není ani tak důležitá výše kapesného jako jeho pravidelnost. Protože i s nižší částkou se mohou naučit děti hospodařit. Ovšem jak zmiňuje jeden z komunikačních partnerů z dětského domova, pokud by chtěl pozvat do kina kamarádka, s cenami vstupenek v dnešní době je po zbytek měsíce bez příjmu. Vychovatelky v dětských domovech si jsou vědomy toho, že kapesné nemusí být dostatečné, proto se v rámci možností snaží dospívajícím přidat nějakou částku na pokrytí jejich potřeb.

Většina mladých dospělých má kromě kapesného také další příjem z brigády, praxe nebo sázek. Z toho vyplývá, že každý z komunikačních partnerů má možnost hospodařit s vlastními finančními prostředky. Podle České spořitelny (2018) by se měl finanční příjem rozdělit na tři části: největší – povinné výdaje, menší na spoření a nejmenší část peněz určená pro radost. Cílem je, aby se děti naučily, že nemají vše hned utratit za věci pro sebe. Podle odpovědí na výzkumné otázky ovšem některým dospívajícím nezbývají finanční prostředky na spoření. Větší část peněz tak jde na třetí část – věci pro osobní potěšení. Myslím si, že si tím mohou vypěstovat negativní vzorec chování, který může

být pracně později přeúčovat. Jakmile budou mladí dospělí opomíjet složku na spoření, vzniká riziko neuváženého sjednání úvěru v případě nečekaných výdajů, které mohou během života vzniknout.

Překvapivé je, že si dva dospívající z dětského domova nespoří žádné finanční prostředky. To může být problém při odchodu z dětského domova, protože finanční částka 25 000 Kč, kterou mohou získat podle Nařízení vlády č. 460/2013 Sb., nepovažují za dostatečně vysokou pro osamostatnění se. Náklady, které souvisí s bydlením, jsou ve většině případů vyšší (např. kauce, pořízení vybavení bytu). I přesto, že po odchodu mohou mladí dospělí využít různé sociální dávky, není to vždy dostatečné. Jak uvádí Folda (2009), pomoci se snaží různé neziskové organizace. Podpora ze strany státu je limitovaná.

Další část z finančního vzdělávání, kterou považují pro samostatný život za důležitou, je práce s osobním rozpočtem, příjmy a výdaji. Ve výzkumu byla zhodnocena oblast vyrovnání schodkového rozpočtu. Klíma (2020) popisuje dvě základní možnosti, jak tuto situaci řešit – snížení výdajů a zvýšení příjmů. Překvapivě žádný z dospívajících z prostředí dětského domova nezmiňuje omezení výdajů jako možnost vyrovnání deficitu. Oproti skupině osob z rodin se také častěji objevuje jako řešení prodej osobních věcí. To může být podle mého názoru způsobeno i tím, že v dětském domově mají děti veškeré vybavení, které pro svůj život potřebují. Domnívám se, že je to nebezpečné v samostatném životě, kdy podobného standardu nemusí hned dosáhnout. Podobná situace může nastat i u dalších aktivit, kterým se budou chtít po odchodu z dětského domova věnovat. Podle zákona č. 109/2002 Sb. jsou dětem hrazeny všechny věci nezbytné pro vzdělávání, školní docházku, náklady na dopravu, volnočasové aktivity včetně potřebných pomůcek, soutěže a rekreace. Pokud to srovnáme s tím, co mají k dispozici děti z méně finančně zajištěných rodin, může být pro děti z dětského domova překvapením, jaké náklady jsou za vším skryty. Jejich potřeba v dosažení podobného standardu může být opět motivací k uzavření nevýhodné úvěrové smlouvy, aby si mohli pořídit věci, na které byli v dětském domově zvyklí.

Příjemným zjištěním pro mě bylo, že mladí dospělí z dětských domovů mají reálnou představu o nákladech na bydlení a živobytí. I přesto, že o nich někteří dosud nepřemýšleli, jejich odhad je v rozmezí skutečných nákladů, které byly vyhodnoceny podle průměrných cen nájmu reálných kanceláří, normativních nákladů na bydlení

v nájemných bytech stanovených Ministerstvom práce a sociálných vecí (2021a) a častek životního minima podle Ministerstva práce a sociálních věcí (2021b).

Odchod mladého človeka z detského domova je veľkou životní zkouškou. Podle sociologických průzkumů dochází k osamostatnění v průměrném věkovém rozmezí 24 až 27 let (Běhounková, 2012). Mladí lidé z dětských domovů musí ovšem opustit své zázemí mnohem dříve bez ohledu na to, jestli jsou na osamostatnění připraveni nebo ne. Dospívající musí řešit všechny důležité životní situace s bydlením, zajištěním sebe a svých příjmů dříve než jejich vrstevníci z rodin. Jedná se proto o velmi náročnou etapu jejich života, na kterou nejsou vždy komplexně připraveni.

S ohledem na zmíněná rizika finanční negramotnosti je z mého pohledu podstatné, aby bylo s mladými dospělými z dětských domovů systematicky pracováno na tomto vzdělávání. Jak je patrné z výzkumu, finanční vzdělávání na škole i přes jeho veľkou teoretickou kvalitu většina z dospívajících nepodstoupila nebo nezaregistrovala, proto není možné spoléhat pouze na školu. S dětmi by se mělo od chvíle, co dostávají kapesné, mluvit pravidelně o možnostech jeho využití, nezbytných i zbytných výdajích, rozpočtu, spoření. Protože pouze dlouhodobým tréninkem si mohou vypěstovat správné vzorce ekonomického jednání. Do toho by se měly zapojit pedagogové i sociální pracovníci, kteří v dětských domovech pracují.

Dospělí z dětských domovů často končí jako uživatelé sociálních služeb, např. domů na půl cesty, azylových domů, nebo na úřadech práce. Proto je nutné ve finančním vzdělávání pokračovat i v těchto institucích. Domnívám se, že je nezbytné, aby sociální pracovníci ve všech sférách věděli, jaké jsou mezery ve finančním vzdělávání svých klientů, a byli dostatečně finančně gramotní, aby jim mohli vědomosti předávat.

7 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo srovnat finanční gramotnost a připravenost mladých lidí při odchodu z dětského domova se stejnou věkovou skupinou vyrůstající v rodinách.

V souladu s cílem jsem stanovila tyto výzkumné otázky:

- Jaká je finanční gramotnost mladých lidí při odchodu z dětského domova a těch, kteří vyrůstají v rodinách?
- Jakým způsobem jsou mladí lidé z pohledu finanční gramotnosti připravováni na samostatný život?

Abych naplnila cíl práce, zvolila jsem si kvalitativní výzkum, metodu dotazování a techniku polostrukturovaného rozhovoru. Analýza kvalitativních dat proběhla pomocí metody vytváření trsů.

Při posouzení úrovně finanční gramotnosti jsem se soustředila na finanční záležitosti související s běžným životem. Ze získaných dat vyplynulo, že i přes subjektivní nedostatek finančního vzdělávání na školách, což zmiňují obě skupiny mladých dospělých, mají mladí lidé bez ohledu na zázemí dětského domova nebo rodiny přehled o pojmech finanční gramotnosti, osobním rozpočtu, spoření, schodku rozpočtu a úvěrování. Ve skupině osob z dětských domovů je častější absence dovedností, jak rozpočet sestavit. Často je to zmiňováno z důvodu nízkých příjmů, při kterých nemá smysl rozpočet sestavovat.

Mladí lidé by měli být finančně vzděláváni a připravováni během svého studia na základních i středních školách. Žádný z účastníků výzkumu ovšem vzdělávání na jakémkoli typu škol v rozsahu, který je stanoven rámcovým vzdělávacím programem, nezaznamenal. Jejich příprava na samostatný život tak probíhá zapojením se do fungování dětského domova nebo rodiny. Mladí lidé z dětských domovů ve všech případech hodnotili finanční rozhodování svých rodičů jako špatné. Tady je potřeba věřit, že si tyto vzorce chování nepřevzou za své pro vlastní život. V takovém případě by to mohlo negativně ovlivnit jejich vstup do samostatného života. Jako hrozba se ukazuje předlužení, propad do dluhové pastí, se kterou souvisí exekuce, často nezaměstnanost a sociální vyloučení. Mladí dospělí vyrůstající v rodinách vnímají jako záchytný bod při řešení finančních problémů svou rodinu. Lidé z dětských domovů obvykle tuto možnost nemají, protože jejich původní rodina většinou nefunguje. Během jejich pobytu v dětském domově se s ní často nepracuje a nedochází k její sanaci.

Z tohoto důvodu je nutné, aby nejen pedagogové, ale i sociální pracovníci děti systematicky vzdělávali a podíleli se na jejich správném ekonomickém chování.

I přesto, že mají mladí dospělí stejné znalosti v oblasti financí, je nutné s nimi více pracovat, protože ze svého zázemí musí odejít dříve než dospívající z rodin.

Tato závěrečná práce by mohla být přínosná v novém úhlu pohledu při srovnání finanční gramotnosti mladých lidí z dětských domovů a jejich vrstevníků vyrůstajících v rodinách. Může také pomoci se zaměřením přípravy na samostatný život pro pracovníky dětských domovů a sociální pracovníky, kteří se mohou setkat v různých sociálních službách právě s dětmi z dětských domovů vyžadujícími pomoc s finančními záležitostmi. Výzkum ukazuje, že mladým lidem chybí především praktické dovednosti, na které je potřeba se zaměřit. Podporu s finanční gramotností by měli být schopni nabídnout sociální pracovníci všem klientům, protože finanční gramotnost je schopností, bez které se v dnešní době neobejdeme.

8 Seznam literatury

1. ATKINSON, A., MESSY, F.-A., 2011. Assessing financial literacy in 12 countries: An OECD/INFE international pilot exercise. *Journal of Pension Economics and Finance*. 10(4), 657–665, doi:10.1017/S1474747211000539.
2. BALADA, J. et al., 2007. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3.
3. BĚHOUNKOVÁ, L., 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 208 s. ISBN 978-80-87652-87-9.
4. BELÁS, J., NGUYEN, A., SMRČKA, L., KOLEMBUS, J., CIPOVOVÁ, E., 2016. Financial literacy of secondary school students. Case study from the Czech republic and Slovakia. *Economics*. 9(4), 191-206, doi:10.14254/2071-789X.2016/9-4/12.
5. BERTL, I., 2012. *Kapitoly o finanční gramotnosti*. Praha: Triton. 77 s. ISBN 978-80-7387-622-7.
6. BERTL, I., 2017. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. Praha: Česká andragogická společnost. 123 s. ISBN 978-80-905460-8-0.
7. BOSTAN, N. G., 2020. Financial education in Eastern European countries. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov, Series VI: Medical Sciences*. 13(2), 125-132, doi:10.31926/but.es.2020.13.62.2.13.
8. CUPÁK, A., FESSLER, P., SILGONER, M., SCHNEEBAUM, A., 2018. Decomposing gender gaps in financial literacy: New international evidence. *Economics Letters*. 168, 102–106, doi:10.1016/j.econlet.2018.04.004.
9. ČESKÁ SPOŘITELNA, © 2021. *Kapesné: Kolik je moc? Kolik je málo?*, 2018. [online]. Česká spořitelna. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/blog/financni-vzdelavani/kapesne-kolik-je-moc-kolik-je-malo>
10. ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, © 2020. *ČSI zveřejnila výsledky mezinárodního šetření PISA 2012 v oblasti finanční gramotnosti*, 2014. [online]. Česká školní inspekce. [cit. 2021-06-18]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/Stredni-cast/Tiskove-zpravy/Ceska-skolni-inspekce-zverejnila-vysledky-mezinaro>

11. ČLOVĚK V TÍSNI, O.P.S., © 2017. *Index odpovědného úvěrování, spotřebitelské úvěry, výsledky z roku 2020*, 2020. [online]. Člověk v tísní. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.jakprezidtluhycz/index-odpovedneho-uverovani-napovi-kde-je-bezpecne-si-pujcit-komu-se-naopak-radeji-vyhnout-0>
12. Dětské domovy – počet dětí a mládeže – podle území, © 2021. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele*. [online]. Odbor informatiky a statistiky MŠMT. [cit. 2021-06-30]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
13. Dětské domovy – přijetí a odchody dětí a mládeže – podle území, © 2021. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele*. [online]. Odbor informatiky a statistiky MŠMT. [cit. 2021-06-30]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
14. Dětské domovy – počet zařízení, prostorové podmínky, skupiny – podle území, © 2021. *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele*. [online]. Odbor informatiky a statistiky MŠMT. [cit. 2021-06-30]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
15. *Finanční gramotnost 2020*, 2020. [online]. Zpráva z výzkumu pro Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo financí České republiky. [cit. 2021-06-23]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/mereni-financni-gramotnosti-2020-3302>
16. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2014. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
17. FOLDA, J. (ed.), 2009. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice. Situační analýza*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček. 60 s. ISBN 978-80-254-4799-4.
18. HENDL, J., 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vydání. Praha: Portál. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
19. HENDL, J., REMR, J., 2017. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál. 376 s. ISBN 978-80-262-1192-1.

20. *Integrace dětí z dětských domovů do společnosti*, 2015. [online]. [cit. 2021-07-12]. Dostupné z: https://dospelymzednenaden.cz/wp-content/uploads/2018/03/Pruzkum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf
21. KLÍNSKÝ, P., MÜNCH, O., CHROMÁ, D., 2020. *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. 11. aktualizované vydání. Praha: EDUKO. 176 s. ISBN 978-80-88057-76-5.
22. KŘENKOVÁ, H., ČAKRTOVÁ, M., ŠEREDA, F., HORAVOVÁ, K., ČURDOVÁ, I., 2012. *Rozumíme financím II, hry a návody pro 15 – 18leté*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR. 80 s. ISBN 978-80-86825-67-0.
23. MATOUŠEK, O., 2016. *Slovník sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál. 272 s. ISBN 978-80-262-1154-9.
24. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2020a. *Finanční vzdělávání*. [online]. Ministerstvo financí České republiky, Praha. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani>
25. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2020b. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. [online]. Ministerstvo financí České republiky, Praha. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#gramotnost>
26. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, © 2021a. *Příspěvek na bydlení*. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha. [cit. 2021-07-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-bydleni>
27. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, © 2021b. *Životní a existenční minimum*. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha. [cit. 2021-07-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zivotni-a-existenci-minimum1>
28. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2018 – 2019. *Charakteristika zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: https://dbuv.msmt.cz/charakteristika_zarizeni.pdf

29. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2020. *RVP – Rámcové vzdělávací programy*. [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp/>
30. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
31. MYŠKOVÁ, L., a kol., 2018. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče a standardy kvality služeb ambulantních středisek výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 95 s. ISBN 978-80-7481-222-4.
32. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*, 2019. [online]. Ministerstvo financí České republiky. [cit. 2021-06-23]. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategie-dokumenty#narodni-strategie>
33. Nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, 2010. [online]. [cit. 2021-06-20]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 71. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-211>
34. Nařízení vlády č. 460/2013 Sb., o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, 2013. [online]. [cit. 2021-06-30]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 177. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-460>
35. NOVÁKOVÁ, V., SOBOTKA, V. (ed.), 2011. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualizované vydání. Praha: COFET. 416 s. ISBN 97880-9043-96-1-0.
36. *OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy*, 2020. [online]. OECD ©. [cit. 2021-06-30]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf>

37. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 29 – 51 – E/01 Potravinářská výroba*, 2020. [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/obory-e/29-potravinarstvi-a-potravinarska-chemie/>
38. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 75 – 41 – M/01 Sociální činnost*, 2020. [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/obory-l-a-m/75-pedagogika-ucitelstvi-a-socialni-pece/>
39. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, 2021. [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2021-06-23]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4983/>
40. ROD, A., SLINTÁKOVÁ, B., SVOBODA, M., 2014. *Dnešní finanční svět: školní atlas*. Praha: Terra-klub. 79 s. ISBN 978-80-905403-0-9.
41. *Standardy finanční gramotnosti*, 2017. [online]. Ministerstvo financí České republiky. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#standard>
42. ŠEVČÍK, K., JANKO, T., 2017. Komparativní analýza standardů finanční gramotnosti v České republice a ve vybraných zahraničních státech. *Orbis Scholae*. 11(2), 11-29, doi:10.14712/23363177.2018.55.
43. Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, 2006. [online]. [cit. 2021-07-10]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 142. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-438>
44. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, 2006. [online]. [cit. 2021-07-25]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 164/2006. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>
45. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. [online]. [cit. 2021-06-29]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33/2012. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

46. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006. [online]. [cit. 2021-07-25]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37/2006. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
47. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, 2002. [online]. [cit. 2021-06-30]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 48. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>
48. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, 2006. [online]. [cit. 2021-08-03]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37/2006. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
49. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), 2004. [online]. [cit. 2021-06-23]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 190. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561/zneni-20210227>

9 Seznam tabulek a příloh

Tabulky:

1. Charakteristika komunikačních partnerů
2. Příjmy
3. Vyrovnání schodkového rozpočtu
4. Náklady na bydlení, celkové měsíční náklady na život
5. Názory na úvěrování
6. Nesplácení úvěru

Přílohy:

1. Okruhy otázek k polostrukturovaným rozhovorům
2. Vzor informovaného souhlasu

10 Přílohy

Příloha č. 1: Okruhy otázek k polostrukturovaným rozhovorům

Identifikační údaje – věk, komunikační partner z rodiny / dětského domova, aktuálně navštěvovaná škola

1. Od kolika let jste v dětském domově?
2. Stýkáte se pravidelně s rodiči (jiným rodinným příslušníkem)?
3. Co podle Vás znamená finanční gramotnost?
4. Jakým způsobem probíhá (probíhalo) finanční vzdělávání na Vaší škole?
5. Jakým způsobem se zapojujete do chodu dětského domova (rodiny) z pohledu financí? Podílení se na nákupech, hospodaření s financemi.
6. Máte možnost se s vychovateli (rodiči) poradit o finančních záležitostech? Nákupy, spoření, brigáda.
7. Jak hospodaří s penězi Vaši rodiče?
8. Jaké dostáváte kapesné?
9. Co vše si za něj pořídíte a je z Vašeho pohledu dostatečné?
10. Máte nějaký další příjem?
11. Zbývají Vám finanční prostředky na spoření?
12. Až budete žít mimo dětský domov (rodinu), jakou částku na život potřebujete?
13. Co vše je nutné z Vašich příjmů zaplatit?
14. Jaké jsou náklady na bydlení ve Vašem městě? Nájem, voda, elektřina, plyn.
15. Sestavujete si rozpočet a umíte podle něj plánovat výdaje?
16. Jak je podle Vás vhodné vyrovnat schodek vlastního rozpočtu?
17. Přemýšlel/a jste někdy o úvěru?
18. Pokud byste úvěr chtěl/a využít, kam byste se obrátil/a?
19. Co se podle Vás stane, pokud nebudete platit splátky úvěru?
20. Máte představu, kam se obrátit, pokud byste měl/a problémy se splácením?

Příloha č. 2: Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a dalších informací pro bakalářskou práci Finanční gramotnost a připravenost mladých lidí při odchodu z dětského domova

Výzkum je prováděn v rámci zpracování bakalářské práce Finanční gramotnost a připravenost mladých lidí při odchodu z dětského domova na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích formou rozhovoru. Informace získané v rozhovoru budou sloužit pouze realizátorovi výzkumu pro zpracování bakalářské práce v anonymní podobě tak, aby nebylo možné tyto osoby identifikovat.

Prohlášení – informovaný souhlas

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výzkumu poskytnutím rozhovoru a dalších souvisejících informací. Byl/a jsem informován/a o účelu výzkumu a celkovém postupu při jeho uskutečnění. Souhlasím s anonymním použitím a publikací všech mých osobních údajů a odpovědí.

Byl/a jsem informován/a, že mohu od spolupráce kdykoliv odstoupit nebo na otázky neodpovídat.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou kopiích, z nichž jednu obdrží účastník a druhou realizátor výzkumu.

Jméno, příjmení a podpis účastníka

V dne:

Jméno, příjmení a podpis realizátora výzkumu

V dne:

11 Seznam zkratek

KP DD	komunikační partner z dětského domova
KP ROD	komunikační partner z rodiny
Metodický pokyn MŠMT	Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče, 2018
MF	Ministerstvo financí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Nařízení vlády č. 460/2013 Sb.	Nařízení vlády č. 460/2013 Sb., o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy
NSFV	Národní strategie finančního vzdělávání 2.0
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PSFV	Pracovní skupina pro finanční vzdělávání
RVP	Rámcový vzdělávací program
ÚP	Úřad práce
Vyhláška č. 438/2006 Sb.	Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, 2006
Zákon č. 89/2012 Sb.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 109/2002 Sb.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 561/2004 Sb.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)